

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนากิจกรรมชุมชนดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดและเป็นแนวทางในพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ โดยนำเสนอในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
2. กิจกรรมชุมนุม
 - 2.1 การจัดกิจกรรมชุมนุม
 - 2.2 การจัดตั้งชุมนุม
3. แผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.1 ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.2 ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.3 องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.4 ขั้นตอนในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.5 ลักษณะที่ดีของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.6 หลักการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.7 ประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.8. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้
4. ดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน
 - 4.1 ความหมายของดนตรีพื้นบ้านอีสาน
 - 4.2 ประเภทของกลุ่มวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน
 - 4.3 นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน
 - 4.4 เนื้อหาดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน
5. วิธีสอนดนตรีและนาฏศิลป์

- 5.1 แนวทางการสอนดนตรีและนาฏศิลป์
- 5.2 การเตรียมการสอนดนตรีและนาฏศิลป์
6. แนวคิดและรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้
 - 6.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีของซิมป์สัน
 - 6.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน
 - 6.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโมเดลชิปปา (CIPPA Model)
7. ความพึงพอใจ
 - 7.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 7.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 6) ได้อธิบายถึงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่าเป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการด้วยรูปแบบ วิธีการที่ หลากหลาย ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มุ่งเสริมเจตคติคุณค่าชีวิตปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กำหนดแนวการจัดการศึกษาโดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกัน แก้ปัญหา และเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กอปรกับมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยี ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของบุคคล ทำให้เกิด

ความยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และมีความสุข

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้มีสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

2. กิจกรรมนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียนมุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ รวมถึงกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังความมีระเบียบวินัย รับผิดชอบ รู้สิทธิและหน้าที่ของตนเองในการอยู่ร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แบ่งตามความแตกต่างระหว่างกิจกรรมได้เป็น 2 ลักษณะ

2.1 กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจ ตามความต้องการของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการค้นพบความถนัดความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะของสังคม และปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม

2.2 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝัง ระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่างๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคม และวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งกระบวนการจัดให้เป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ ยุวกาชาด สมาคม ผู้บำเพ็ญประโยชน์และกรมรักษาดินแดน

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติสถานศึกษาจัดกิจกรรมในลักษณะของการบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีความกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้นอีกทั้งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพที่มีในตนเองอย่างเต็มที่ เลือกตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับตนเอง สามารถวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต คุณลักษณะทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคลและสถานการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดีและมีความสุข เช่น กิจกรรมการสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเอง กิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้สามารถหลอมเข้าไปในการจัด กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ในลักษณะของการเข้าค่ายต่างๆ หรืออาจแยกจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะทางได้ เช่น จัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ โดยมุ่งเป็นการฝึก ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข กิจกรรมชมรมวิชาการ มุ่งเน้นประสบการณ์ ความชำนาญเฉพาะเรื่องที่ถนัดและสนใจจากการเรียนรู้กลุ่มสาระต่างๆ ชุมชนต่างๆ เพื่อการร่วมกับคิดค้นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ก่อให้เกิดความสนุก ความสุข และพัฒนาทักษะทางสังคม ทั้งนี้แม้จะแยกจัดกิจกรรมเฉพาะทางก็สามารถบูรณาการกิจกรรมแนะแนวเข้าไว้ด้วย เพื่อให้ค้นพบศักยภาพของตนเองด้วย

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมุ่งพัฒนาให้บุคคลรู้จักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีคุณลักษณะทางอารมณ์ มีกระบวนการคิด มีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม และมีความสุข มีจิตสำนึกในการรับผิดชอบ ต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ โดยกำหนดเป้าหมายในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดังนี้

1. ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย เกิดความรู้ ความชำนาญ ทั้งวิชาการและวิชาชีพอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น
2. ผู้เรียนค้นพบความสนใจ ความถนัด และพัฒนาความสามารถพิเศษเฉพาะตัว มองเห็นช่องทางในการสร้างงาน สร้างอาชีพในอนาคตได้เหมาะสมกับตนเอง

3. ผู้เรียนเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่างๆ สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และประกอบสัมมาชีพ
4. ผู้เรียนพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต และเสริมสร้างศีลธรรม จริยธรรม
5. ผู้เรียนมีจิตสำนึกและทำประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติ
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีหลักการจัดดังนี้
 1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
 2. จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน
 3. บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 4. ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์จินตนาการที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง
 5. จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม
 6. มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของสถานศึกษา
 7. ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูเป็นที่ปรึกษาถือเป็นหน้าที่และงานประจำโดยคำนึงถึงความปลอดภัย
 8. ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
 9. มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม โดยวิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม โดยคำนึงถึงแนวการจัดดังต่อไปนี้

 1. การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการโครงการ องค์ความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นต้น
 2. จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ และความสามารถ ความต้องการ ของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่างๆ เป็นต้น

3. จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรม ลูกเสือ เนตรนารี เป็นต้น

4. จัดกิจกรรมประเภทบริการด้านต่างๆ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ทั้งสามกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนมุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน

กิจกรรมชุมนุม

ในการจัดกิจกรรมชุมนุม ซึ่งเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้มีในสถานศึกษา ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการดังนี้

1. การจัดกิจกรรมชุมนุม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 187)

การจัดตั้งกิจกรรมชุมนุมจะประกอบด้วยกรรมการดำเนินกิจกรรมชุมนุม ดังนี้

1. กรรมการที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุม ประกอบด้วย
 - 1.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นประธานกรรมการที่ปรึกษา
 - 1.2 รองผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นรองประธานกรรมการที่ปรึกษา
 - 1.3 ครูที่ปรึกษากิจกรรม เป็นกรรมการที่ปรึกษา
 - 1.4 หัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกรรมการที่ปรึกษาและเลขานุการ

หัวหน้า

2. หัวหน้าครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุม

- 2.1 กิจกรรมชุมนุมใดมีครูที่ปรึกษามากกว่า 1 คน ให้ผู้อำนวยการโรงเรียนแต่งตั้งครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุมนั้นทำหน้าที่หัวหน้าครูที่ปรึกษาชุมนุม
- 2.2 ให้หัวหน้าครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุมอยู่ในตำแหน่งได้คราวละไม่เกิน

หน้าที่ของหัวหน้าครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุม

1. รับผิดชอบการดำเนินงานในกิจกรรมชุมนุมของตนให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุผลตามนโยบายจัดทำแนวการจัดกิจกรรม โครงการและระเบียบข้อบังคับของกิจกรรมชุมนุมตนเองประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนเข้าใจวัตถุประสงค์และแนวทางการจัดกิจกรรมชุมนุมตนเอง

2. เป็นที่ปรึกษาของครูที่ปรึกษาและกรรมการบริหารกิจกรรมชุมนุมของตน

3. ดำเนินการรับสมัครสมาชิก

4. จัดปฐมนิเทศสมาชิก

5. จัดตั้งกรรมการบริหารกิจกรรมชุมนุมตามระเบียบนี้

6. จัดทำแผนปฏิบัติงานประจำสัปดาห์และจัดทำโครงการต่างๆ ร่วมกับครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุมและกรรมการบริหารกิจกรรมชุมนุม

7. ดูแลให้การจัดกิจกรรมดำเนินไปตามแผนปฏิบัติงานประจำสัปดาห์และตามโครงการที่กำหนดไว้

8. ประเมินผลการจัดกิจกรรมตามแผนปฏิบัติงานประจำสัปดาห์และตามโครงการที่กำหนดไว้เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานทุกสิ้นภาคเรียน

9. ประเมินผลการจัดกิจกรรมตามระเบียบการประเมินผล

10. รายงานการประเมินผลการจัดกิจกรรมของชุมนุมภาคเรียนละ 1 ครั้ง ภายในเวลา 2 สัปดาห์ของภาคเรียนถัดไป

3. ครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุม

3.1 ครูทุกคนต้องเป็นครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุม ในกรณีที่มีการยกเว้นให้อยู่ในดุลพินิจของผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นผู้มีความรู้ความสามารถให้คำปรึกษาแก่สมาชิกในชุมนุมของตนได้

3.2 ให้ผู้อำนวยการโรงเรียนพิจารณาแต่งตั้งครูที่ปรึกษาด้านวิชาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามอัตราส่วนจำนวนครูที่ปรึกษาต่อจำนวนสมาชิกของชุมนุม

3.3 จะเปลี่ยนกิจกรรมชุมนุมไม่ได้ ในกรณีที่มีเหตุผลอันควรให้อยู่ในดุลพินิจของผู้อำนวยการโรงเรียน

3.4 ให้อยู่ในตำแหน่งอย่างน้อย 1 ปีการศึกษา จึงมีสิทธิ์เปลี่ยนชุมนุมได้

หน้าที่ของครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุม

1. ให้คำปรึกษา แนะนำแก่สมาชิกในชุมนุมของตนให้ความร่วมมือหัวหน้า

2. ครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุมในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

4. กรรมการบริหารกิจกรรมชุมนุม

5. สมาชิกของกิจกรรมชุมนุม

2. การจัดตั้งชุมนุม

2.1 ให้ครูหรือหัวหน้าครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุม ดำเนินการเลือกตั้งประธานบริหารกิจกรรมชุมนุมจากสมาชิกของชุมนุม โดยมีสมาชิกเข้าประชุมเพื่อออกเสียงลงคะแนนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมด โดยใช้เสียงข้างมากเป็นเกณฑ์

2.2 ให้ประธานกรรมการบริหารกิจกรรมชุมนุมคัดเลือกสมาชิกในตำแหน่งอื่นๆ ทุกตำแหน่งเสนอครูหรือหัวหน้าครูที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุมเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ

2.3 ให้ครูหรือหัวหน้าครูที่ปรึกษาชุมนุม เสนอรายชื่อกรรมการบริหารกิจกรรมชุมนุม ต่อผู้อำนวยการโรงเรียนเพื่อพิจารณาแต่งตั้งภายในเดือนพฤษภาคมของทุกปี

สรุปได้ว่า ในการดำเนินการจัดตั้งชุมนมนั้น จะต้องประกอบด้วย กรรมการที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุม ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครูที่ปรึกษากิจกรรม และหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งต้องมีการรับสมัครสมาชิกชุมนุม ดำเนินการเลือกตั้งประธานบริหารกิจกรรมชุมนุมจากสมาชิกของชุมนุม

แผนการจัดการเรียนรู้

1. ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้

ระวีวรรณ ศรีศรีรามครัน (2552, หน้า 189) ได้กล่าวว่า ในการวางแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่แก่นักเรียนนั้น สิ่งสำคัญที่ผู้สอน (อาจารย์แนะแนว) จะต้องพิจารณาก็คือ การเรียนรู้การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี จะสามารถทำให้ผู้สอนสามารถควบคุมชั้นเรียน และทำให้กิจกรรมในชั้นเรียนดำเนินไปด้วยดี

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550, หน้า 200) ได้ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ว่า เป็นภารกิจสำคัญของครูผู้สอน ทำให้ผู้สอนทราบล่วงหน้าว่าจะสอนอะไร เพื่อจุดประสงค์อะไร สอนอย่างไร ใช้สื่ออะไร และวัดผลประเมินผลโดยวิธีใด เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมก่อนสอน การที่ผู้สอนได้วางแผนการสอนที่ถูกต้องตามหลักการย่อมช่วยให้เกิดความมั่นใจในการสอน ทำให้สอนได้ครอบคลุมเนื้อหา สอนอย่างมีแนวทางและมีเป้าหมาย และเป็นการสอนที่

ให้คุณค่าแก่ผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ ลักษณะ ขั้นตอนการจัดทำ และหลักการวางแผนการสอน ตลอดจนลักษณะ ของแผนการสอนที่ดี เพื่อส่งผลให้การเรียนการสอนดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่ กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สภบ ลักษณ์ (2550, หน้า 1) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้คือ การนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่จะต้องทำการสอนตลอดภาค เรียนมาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อ อุปกรณ์การสอน และ การวัดผลประเมินผล โดยจัดเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตรสภาพของผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียนในด้านวัสดุ อุปกรณ์ และตรงกับชีวิตจริงในห้องเรียน

สุวิทย์ มูลคำ (2549, หน้า 58) ได้ให้คำจำกัดความของแผนการจัดการเรียนรู้ คือ แผนการเตรียมการสอนหรือการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ และจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีการรวบรวมข้อมูลต่างๆมากำหนดกิจกรรมการเรียน การสอน เพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ จะให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านใด (สติปัญญา/ เจตคติ/ ทักษะ) จะจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนวิธีใด ใช้สื่อการสอนหรือแหล่งการเรียนรู้ใด และจะประเมินผลอย่างไร

จากความหมายแผนการจัดการเรียนรู้ หรือแผนการสอนกล่าวโดยสรุปได้ว่าเป็น การเตรียมการเรียนรู้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบลายลักษณ์อักษร โดยแผนการสอนหรือ แผนการจัดการเรียนรู้มุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้น เพื่อให้เหมาะกับผู้เรียนสภาพท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผลเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ

2. ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550, หน้า 201) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแผนการจัดการ เรียนรู้ว่าเป็นงานสำคัญของครูผู้สอน การสอนจะประสบผลสำเร็จด้วยดีหรือไม่มากนัก เพียงใด ขึ้นอยู่กับการวางแผนการสอนเป็นสำคัญประการหนึ่ง ถ้าผู้สอนมีการวางแผนการ สอนที่ดีก็เท่ากับบรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางไปแล้วครึ่งหนึ่ง การวางแผนการสอนจึงมี ความสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. ทำให้ผู้สอนสอนด้วยความมั่นใจเมื่อเกิดความมั่นใจในการสอนย่อมจะสอน ด้วยความแคล่วคล่อง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่างราบรื่น ไม่ติดขัด เพราะเตรียมการทุก อย่างไว้พร้อมแล้ว การสอนก็จะดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางอย่างสมบูรณ์

2. ทำให้เป็นการสอนที่มีคุณค่าคุ้มกับเวลาที่ผ่านไป เพราะผู้สอนสอนอย่างมีแผน มีเป้าหมาย และมีทิศทางในการสอน มิใช่สอนอย่างเลื่อนลอย ผู้เรียนก็จะได้รับความรู้ ความคิด เกิดเจตคติ เกิดทักษะ และเกิดประสบการณ์ใหม่ตามที่ผู้สอนวางแผนไว้ ทำให้เป็นการเรียนการสอนที่มีคุณค่า

3. ทำให้เป็นการสอนที่ตรงตามหลักสูตร ทั้งนี้เพราะการวางแผนการสอน ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรทั้งด้านจุดประสงค์การสอน เนื้อหาสาระที่จะสอน การจัดกิจกรรม การเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผล แล้วจัดทำออกมาเป็นแผนการสอน เมื่อผู้สอนสอนตามแผนการสอน ก็ย่อมทำให้เป็นการสอนที่ตรงตามจุดหมาย และทิศทางของหลักสูตร

4. ทำให้การสอนบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพดีกว่าสอนไม่มีการวางแผน เนื่องจากในการวางแผนการสอนผู้สอนต้องวางแผนอย่างรอบคอบในทุกองค์ประกอบของการสอน รวมทั้งการจัดเวลา สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ได้โดยสะดวกและง่ายตายขึ้น ดังนั้น เมื่อมีการวางแผนการสอนที่รอบคอบและปฏิบัติตามแผนการสอนที่วางไว้ ผลของการสอนย่อมสำเร็จได้ดีกว่าการไม่ได้วางแผนการสอน

5. ทำให้ผู้สอนมีเอกสารเตือนความจำ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสอนต่อไปทำให้ไม่เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นแนวทางในการทบทวนหรือการออกข้อทดสอบเพื่อวัดผลประเมินผู้เรียนได้ นอกจากนี้ทำให้ผู้สอนมีเอกสารไว้ให้แนวทางแก่ผู้ที่เข้าสอนแทนในกรณีจำเป็น เมื่อผู้สอนไม่สามารถเข้าสอนเองได้ ผู้เรียนจะได้รับความรู้และประสบการณ์ที่ต่อเนื่องกัน

6. ทำให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและต่อวิชาที่เรียน ทั้งนี้เพราะผู้สอนสอนด้วยความพร้อม เป็นความพร้อมทั้งทางด้านจิตใจ และความพร้อมทางด้านวัตถุ ความพร้อมทางด้านจิตใจคือมั่นใจในการสอน เพราะผู้สอนได้เตรียมการสอนมาอย่างรอบคอบ ส่วนความพร้อมทางด้านวัตถุคือ การที่ผู้สอนได้เตรียมเอกสารหรือสื่อการสอนไว้ อย่างพร้อมเพรียง เมื่อผู้สอนเกิดความพร้อมในการสอน ย่อมสอนด้วยความกระฉับกระเฉง ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในบทเรียน อันส่งผลให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอน และต่อวิชาที่เรียน

จากความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้สร้างความมั่นใจในการสอน มีเป้าหมาย และมีทิศทางในการสอน ทำให้เป็น

การสอนที่ตรงตามหลักสูตร บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสอนต่อไปได้ และทำให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและต่อวิชาที่เรียน

3. องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550, หน้า 218) องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้เกิดขึ้น จากความพยายามตอบคำถามดังต่อไปนี้

1. สอนอะไร (หน่วย หัวเรื่อง ความคิดรวบยอด หรือสาระสำคัญ)
2. เพื่อจุดประสงค์อะไร (จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม)
3. ด้วยสาระอะไร (โครงร่างเนื้อหา)
4. ใช้วิธีการใด (กิจกรรมการเรียนการสอน)
5. ใช้เครื่องมืออะไร (สื่อการเรียนการสอน)
6. ทราบได้อย่างไรว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ (วัดผลประเมินผล)

เพื่อตอบคำถามดังกล่าว จึงกำหนดให้แผนการสอนมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. วิชา หน่วยที่สอนและสาระสำคัญ (ความคิดรวบยอดของเรื่อง)
2. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
3. เนื้อหา
4. กิจกรรมการเรียนการสอน
5. สื่อการเรียนการสอน
6. วัดผลประเมินผล

ตัวอย่างองค์ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้

รายวิชา.....กลุ่มสาระการเรียนรู้.....

หน่วยการเรียนรู้ที่.....ชั้น.....

เรื่อง.....ภาคเรียนที่.....ปีการศึกษา.....จำนวน..... ชั่วโมง

ผู้สอน.....โรงเรียน.....

1. มาตรฐานการเรียนรู้

.....

.....

2. จุดประสงค์การเรียนรู้

.....

.....

– ด้านความรู้ (Knowledge)

.....

.....

– ด้านทักษะกระบวนการ (Process) กระบวนการเรียนรู้

.....

.....

– ด้านเจตคติ (Attitude) คุณธรรมอันพึงประสงค์

.....

.....

3. สาระการเรียนรู้

4. กิจกรรมการเรียนรู้

– ช้่นนำ

.....

.....

– ช้่นสอน

.....

.....

– ช้่นสรุป

.....

.....

5. หนังสืออุปกรณ์และแหล่งการเรียนรู้

.....

.....

6. การวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้

.....

.....

7. กิจกรรมเสนอแนะ

.....

.....

องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551 มีองค์ประกอบดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 19)

1. มาตรฐานการเรียนรู้
2. ตัวชี้วัด/ผลการเรียนรู้
3. สาระสำคัญ
4. สาระการเรียนรู้
5. จุดประสงค์การเรียนรู้
 - 5.1 ด้านความรู้
 - 5.2 ทักษะ/กระบวนการ
 - 5.3 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน
 - 5.4 คุณลักษณะอันพึงประสงค์
6. การประเมินผลรวบยอด
 - 6.1 ชี้นำงาน/ภาระงาน
 - 6.2. การประเมินผล
 - 6.3 เกณฑ์การประเมิน
7. กิจกรรมการเรียนรู้
8. สื่อ/แหล่งเรียนรู้

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้จะประกอบด้วย มาตรฐาน
การเรียนรู้ ตัวชี้วัด/ผลการเรียนรู้ สาระสำคัญ สาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้
กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

4. ขั้นตอนในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2549, หน้า 58) ได้แบ่งขั้นตอนการจัดทำแผนการสอน มีดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตร เพื่อให้เข้าใจหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ จุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์ และคำอธิบายกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งได้กล่าวถึงแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน เนื้อหาสาระสำคัญ ตลอดจนวัตถุประสงค์ของ การเรียนรู้ วิชาที่ครูจะสอนในแต่ละรายวิชา
2. ศึกษาคู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือหลักการสอน แนวการสอน เพื่อให้เข้าใจจุดเน้นของหลักสูตร เหตุผลในการปรับปรุงหลักสูตร สำคัญที่ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูผู้สอน ตลอดจนกระบวนการต่างๆ พัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอนในแต่ละกลุ่มประสบการณ์
3. นำโครงสร้างเนื้อหาวิชา จุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์และจุดประสงค์รายวิชามากำหนดหัวข้อเนื้อหาหลัก หัวข้อเนื้อหาย่อย โดยให้สัมพันธ์กับอัตราการเรียนรู้ที่กำหนดให้แต่ละกลุ่มประสบการณ์ เป็นการกำหนดการสอนระยะยาว
4. ศึกษาตัวอย่างแนวการสอนในคู่มือครู แล้วจัดทำแผนการสอน กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนคาบเวลาเรียนให้เหมาะสมกับหัวข้อเนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละหัวข้อ เพื่อครูนำไปปรับสอนให้เหมาะสมกับเวลาที่จัดไว้ในตารางเรียนของแต่ละวันในแต่ละสัปดาห์ต่อไป
5. จัดทำแผนการสอน โดยครูจะต้องพิจารณาหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ มาประกอบ เช่น หนังสือค้นคว้า อ้างอิง สาระสำคัญสำหรับครู หนังสือเรียน สื่อการเรียนการสอนวัตถุประสงค์สำหรับนักฝึกปฏิบัติ ข้อเสนอวัดและประเมินผลนักเรียนลักษณะของแผนการสอน

5. ลักษณะที่ดีของแผนการเรียนรู้

ฐิตารีย์ ผลเจริญ (2550, หน้า 21) กล่าวว่า แผนการเรียนรู้ที่ดี ควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เข้าลักษณะ 3 ประการ คือ

1. เป็นแผนการเรียนรู้ที่มีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุดโดยครูเป็นเพียงผู้คอยชี้แนะ ส่งเสริมหรือกระตุ้นให้กิจกรรมที่ผู้เรียนดำเนินการเป็นไปตามความมุ่งหมาย

2. เป็นแผนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบคำตอบ หรือทำสำเร็จด้วยตนเอง โดยครูพยายามลดบทบาทของผู้บอกคำตอบมาเป็นผู้คอยกระตุ้นด้วยคำถามหรือปัญหาให้นักเรียนคิดแก้หรือ หาแนวทางไปสู่ความสำเร็จในการทำกิจกรรมเอง

3. เป็นแผนการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ มุ่งให้ผู้เรียนรับรู้ และนำกระบวนการไปใช้จริงเป็นแผนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถจัดหาได้ในท้องถิ่นหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์สำเร็จรูปราคาสูง

6. หลักการเขียนแผนการเรียนรู้

ลำลี รักสุทธิ และคณะ (2544, หน้า 64–65) กล่าวว่า การเขียนแผนการเรียนรู้มีขั้นตอนสำคัญ 10 ขั้นตอนคือ

1. หมวดยุทธศาสตร์ เนื้อหาและประสบการณ์ อาจจะทำเป็นหมวดวิชาหรือบูรณาการเป็น สหวิทยาการตามที่เหมาะสม

2. กำหนดหน่วยการสอนโดยแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วยการสอน ประมาณเนื้อหาวิชาที่จะให้ครูสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ในหนึ่งสัปดาห์ หรือสอนได้หน่วยละครั้ง

3. กำหนดเรื่อง ผู้สอนจะต้องถามตัวเองว่า ในการสอนแต่ละหน่วยควรให้ประสบการณ์อะไรแก่ผู้เรียน แล้วกำหนดหัวข้อเรื่องออกมาเป็นหน่วยการสอนย่อย

4. กำหนดหลักการและความคิดรวบยอด หลักการและความคิดรวบยอดที่กำหนดขึ้น จะต้องสอดคล้องกับหน่วยและหัวข้อเรื่อง โดยสรุปรวมแนวความคิด สารและหลักการที่สำคัญไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกัน

5. กำหนดจุดประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวข้อเรื่อง เนื้อเรื่อง โดยเขียนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องมีเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไว้ทุกครั้งและยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังซึ่งจะเป็นแนวทางการเลือก และการเขียนแผนการเรียนรู้ “กิจกรรมการเรียนรู้” หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติ เช่น การอ่านบัตรคำ การตอบคำถาม เขียนภาพ อภิปราย อ่านบทร้อยกรอง การเล่นเกม ฯลฯ โดยคำนึงถึงการปฏิบัติจริงเป็นสำคัญ

7. กำหนดแบบประเมินผล ต้องประเมินผลให้ตรงกับ แผนการเรียนรู้ที่คาดหวังโดยใช้แบบทดสอบอิงเกณฑ์ (Criterion Test) เพื่อให้ผู้สอนทราบว่า หลังจากการเรียนรู้จากแผนการเรียนรู้ 1 แผน แล้วผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

8. เลือกและเขียนแผนการเรียนรู้ วิธีการและอุปกรณ์ที่ครูใช้ ถือเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้นเมื่อเขียนแผนการเรียนรู้แต่ละหัวข้อเรื่องแล้ว จัดไว้เป็นรูปเล่ม เพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้ง

9. หาประสิทธิภาพของแผนการเรียนรู้ เพื่อเป็นการประกันว่าแผนการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นนั้น มีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างจำเป็นต้องกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นโดยคำนึงถึงหลักการที่ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนบรรลุผล

10. การใช้แผนการเรียนรู้ เป็นขั้นนำเอาแผนการเรียนรู้ไปใช้ซึ่งจะต้องมีการตรวจสอบและปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา

ขั้นตอนการเขียนแผนการเรียนรู้ แบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดเรื่อง เพื่อกำหนดแผนการเรียนรู้อาจกำหนดเรื่องในหลักสูตรหรือกำหนดเรื่องขึ้นใหม่ตามความเหมาะสมก็ได้ การจัดแบ่งเนื้อหาเรื่องย่อยอย่างไร ขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาและ การใช้แผนการเรียนรู้ นั้น การจัดแบ่งเนื้อหาเพื่อทำแผนการเรียนรู้ ในแต่ละระดับย่อมไม่เหมือนกัน

2. การจัดหมวดหมู่สาระการเรียนรู้ตามความต้องการและความเหมาะสม

3. การจัดเป็นหน่วยการสอน จะแบ่งกี่หน่วย หน่วยหนึ่ง ควรใช้เวลาเท่าใด ใช้เวลาเรียนเป็นคาบหรือสัปดาห์ หรืออาจเป็นคาบ ตามความต้องการกับวัย และระดับของผู้เรียน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงจิตวิทยาพัฒนาการของผู้เรียน

4. การกำหนดหัวเรื่อง จัดแบ่งหน่วยการสอนออกเป็นหัวข้อย่อย เพื่อสะดวกต่อการเรียนรู้ของแต่ละหน่วย ประกอบด้วยประสบการณ์การเรียนรู้อะไรบ้าง ก็กำหนดหัวข้อไว้

5. การกำหนดความคิดรวบยอด (Concept) หรือหลักการ (Principle) ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนมีความคิดรวบยอดหรือหลักการอะไรบ้าง ฉะนั้น การกำหนดพิจารณาความคิดรวบยอด หรือหลักการให้ชัดเจนจึงเป็นสิ่งสำคัญ

6. การกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในการสอน มีเกณฑ์การตัดสินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของการเรียนรู้ได้ชัดเจน

7. การวิเคราะห์งาน โดยนำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังแต่ละข้อมาวิเคราะห์กิจกรรมว่าควรจะทำอะไรก่อนหลังแล้วจึงจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด

8. การจัดกิจกรรมหลังจากพิจารณาผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของแต่ละข้อนั้นว่าจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไร จึงจะบรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่กำหนดไว้ นอกจากนั้น จะต้องพิจารณากิจกรรมต่างๆ ที่จะเสริมความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนรู้ได้

9. กำหนดแบบประเมินผล ครูต้องพิจารณาวิธีการในการประเมินผล จึงจะประเมินผลได้อย่างแน่นอนตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่กำหนด

10. การเลือกและการเขียนแผนการเรียนรู้ โดยพิจารณาจากการจัดเมื่อทราบว่า จะใช้สื่อการสอนอะไรแล้วก็จัดหาและผลิตเพื่อให้ได้ตามความต้องการจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกต่อการใช้

11. การหาประสิทธิภาพของแผนการเรียนรู้เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยการทดสอบใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง

12. การสร้างข้อทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าหลักการขั้นตอนต่างๆ ไป ของการดำเนินการจัดทำแผนการเรียนรู้ ซึ่งสรุปเป็นกระบวนการของแผนการเรียนรู้ 3 ประการใหญ่ๆ คือ

1. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน
2. กระบวนการเรียนการสอน (Learning) เป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษา การขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ ให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้
3. การวัดเพื่อประเมินผล (Evaluation) เป็นกระบวนการขั้นตอนการตรวจสอบวัดว่าผู้เรียนได้เรียนรู้ และมีพฤติกรรมการเรียนรู้ตามผลการเรียนที่คาดหวังตามที่กำหนดไว้หรือไม่

7. ประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2549, หน้า 134) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า ถ้าครูได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และใช้แผนการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเพื่อนำไปใช้สอนในคราวต่อไป แผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวจะเกิดประโยชน์ ดังนี้

1. ครูรู้วัตถุประสงค์การสอน
2. ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความมั่นใจ
3. ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
4. ครูจัดกิจกรรมการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามเจตนาของหลักสูตร

5. ถ้าครูประจำชั้นไม่ได้สอน ครูที่มาสอนแทนสามารถสอนแทนได้ตาม จุดประสงค์ที่กำหนด

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550, หน้า 216) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแผนการจัดการ เรียนรู้ไว้ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด โดยมี ผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ ส่งเสริม หรือกระตุ้นให้กิจกรรมที่ผู้เรียนดำเนินการเป็นไปตาม จุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้
2. เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นพบคำตอบ หรือทำสำเร็จด้วยตนเอง โดยผู้สอนต้องลดบทบาทจากผู้บอกคำตอบมาเป็นผู้คอยกระตุ้นด้วยคำถามหรือปัญหา ให้ผู้เรียนคิดแก้ไขหรือหาแนวทางไปสู่ความสำเร็จในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง
3. เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนรับรู้และเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ และสามารถนำกระบวนการไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน
4. เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนได้ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่สอดคล้องกับ จุดประสงค์การเรียนรู้เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้และผู้เรียน
5. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากวัสดุอุปกรณ์ แหล่งการเรียนรู้ใน ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้ ช่วยให้เกิดการวางแผนในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีการเตรียมการล่วงหน้า และนำวิธีการสอนมาประยุกต์ ให้ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางด้านต่างๆ ของผู้เรียน และให้สอดคล้องกับท้องถิ่นของผู้เรียน ครูผู้สอนต้องทำแผนการจัดการเรียนรู้ล่วงหน้าก่อนที่จะสอนในแต่ละเรื่อง เพื่อให้การจัด กิจกรรมการเรียนการสอนลุล่วงไปด้วยดีและส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่บรรลุ จุดประสงค์ที่ตั้งไว้

8. ประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและวิธีการพัฒนาแผนการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ให้ มีคุณภาพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสื่อการเรียนรู้ประเภทหนึ่ง โดยศึกษากรอบกระบวนการหา ประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ดังต่อไปนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2547, หน้า 493-500) และโสภณ นุ่มทอง (2550, หน้า 82-86) กล่าวถึงการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือว่า เมื่อผลิตสื่อขึ้นมาใช้ประกอบการเรียน การสอน เช่นชุดการสอนบทเรียนสำเร็จรูป หรือหนังสือเรียน ควรได้รับการประเมิน ประสิทธิภาพของสื่อว่าเหมาะสมที่จะไปใช้ต่อไปหรือไม่ หรือสื่อนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียน

เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อจะได้หาข้อบกพร่องและปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพต่อไป

1. การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ

เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของสื่อการเรียนที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตสื่อการเรียนพึงพอใจว่าเมื่อนั้นมีประสิทธิภาพถึงระดับที่กำหนดไว้แล้วก็มีคุณค่าที่จะนำไปใช้สอนนักเรียนและคุ้มค่าแก่การผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งการกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำได้โดยการประเมินผลพฤติกรรม 2 ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (ผลลัพธ์) โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพ เป็น E_1 (ประสิทธิภาพของกระบวนการ) และ E_2 (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์) ประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง คือ การประเมินผลต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยหลายๆ พฤติกรรม เรียกว่า กระบวนการ (Process) ของผู้เรียนที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมกลุ่มและบุคคล ได้แก่ งานที่มอบหมายและกิจกรรมอื่นๆ ที่ผู้สอนกำหนดไว้ ประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย คือ การประเมินผลลัพธ์ (Product) ของนักเรียน โดยพิจารณาจากการทดสอบหลังเรียนและ การสอบไล่ ของสื่อจะกำหนดเป็นเกณฑ์ที่ผู้สอนคาดหวังว่าผู้เรียนจะเปลี่ยนพฤติกรรมประสิทธิภาพเป็นที่น่าพอใจ โดยกำหนดเปอร์เซ็นต์ของผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงานและ การประกอบกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมดต่อเปอร์เซ็นต์ของผลการทดสอบหลังเรียนของผู้เรียนทั้งหมดนั้นคือ E_1/E_2 คือประสิทธิภาพของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

วิธีการคำนวณหาประสิทธิภาพ หาได้ดังนี้ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2547, หน้า 495)

$$E_1 = \frac{\sum x}{N} \times 100$$

เมื่อ E_1 แทน	ประสิทธิภาพของการเรียนจากการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มและการทดสอบย่อยคิดเป็นร้อยละ
$\sum x$ แทน	คะแนนรวมของการประเมินการปฏิบัติกิจกรรมและแบบทดสอบย่อยทุกชุดรวมกัน
A แทน	คะแนนเต็มของการประเมินการปฏิบัติกิจกรรมแบบทดสอบย่อยทุกชุดรวมกัน
N แทน	จำนวนผู้เรียนทั้งหมด

$$E_2 = \frac{\sum y}{N} \times 100$$

เมื่อ E_2 แทน	ประสิทธิภาพของผลลัพธ์จากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคิดเป็นร้อยละ
$\sum y$ แทน	คะแนนรวมของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน
B แทน	คะแนนเต็มของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
N แทน	จำนวนผู้เรียนทั้งหมด

การคำนวณหาประสิทธิภาพโดยใช้สูตรดังกล่าวก็จะมีการนำคะแนนแบบฝึกหัดหรือผลงานในขณะที่ประกอบกิจกรรมกลุ่ม/เดี่ยว และคะแนนทดสอบหลังเรียนมาเข้าตารางแล้วจึงคำนวณหาค่า E_1/E_2

ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือ เสนอไว้ดังนี้

(ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2547, หน้า 496 ; โสภณ นุ่มทอง (2550, หน้า 82)

1. แบบเดี่ยวหรือแบบหนึ่งต่อหนึ่ง

เป็นการทดลองกับผู้เรียน 1 คน โดยใช้เด็กอ่อน ปานกลาง และเด็กเก่ง คำนวณหาประสิทธิภาพเสร็จแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยปกติคะแนนที่ได้จากการทดลองแบบเดี่ยวจะได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มากแต่ ไม่ต้องปรับปรุงเมื่อปรับปรุงแล้วจะสูงขึ้นมาก ก่อนนำไปทดลองแบบกลุ่ม ในขั้นนี้ E_1/E_2 ที่ได้จะมีค่าประมาณ 60/60

2. แบบกลุ่มหรือแบบหนึ่งต่อสิบ

เป็นการทดลองกับผู้เรียน 6-10 คน (ละผู้เรียนที่เก่งกับอ่อน) คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุง ในคราวนี้คะแนนของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้นอีกเกือบเท่าเกณฑ์โดยเฉลี่ย จะห่างจากเกณฑ์ประมาณ 10% นั่นคือ E_1/E_2 ที่ได้มีค่าประมาณ 70/70

3. แบบสนามหรือแบบหนึ่งต่อร้อย

เป็นการทดลองกับผู้เรียนทั้งชั้น 30-100 คน คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วทำการปรับปรุง ผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ ที่ตั้งไว้ หากต่ำกว่าเกณฑ์ไม่เกิน 2.5% ก็ให้การยอมรับหากต่างกันมาก ผู้สอนต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพของเครื่องมือใหม่โดยยึดสภาพความจริงเป็นเกณฑ์สมมุติว่า เมื่อทดสอบการหาประสิทธิภาพแล้วได้ 83.5/83.4

ก็แสดงว่าเครื่องมือนั้นมีประสิทธิภาพเพราะว่า 83.5/83.4 ใกล้เคียงกับเกณฑ์ 85/85 ที่ตั้งไว้ แต่ถ้าตั้งไว้ 75/75 เมื่อผลการทดลองเป็น 83.5/83.4 ก็อาจเลื่อนเกณฑ์มาเป็น 85/85 ได้

2. การเลือกนักเรียนมาทดลองเครื่องมือ

นักเรียนที่จะมาทดลองเครื่องมือควรเป็นตัวแทนนักเรียนที่เราจะนำเครื่องมือ นั้นไปใช้โดยมีข้อพิจารณาดังนี้

2.1 สำหรับการทดลองแบบเดี่ยวเป็นการทดลองที่ครู 1 คน ต่อเด็ก 1 คน ให้ทดลองกับเด็กอ่อนเสียก่อน ทำการปรับปรุงแล้วนำไปทดลองกับเด็กปานกลางและนำไปทดลองกับเด็กเก่ง อย่างไรก็ตามหากเวลาไม่อำนวยและสภาพการณ์ไม่เหมาะสมก็ให้ทดลองกับเด็กอ่อนหรือปานกลาง

2.2 สำหรับการทดลองแบบกลุ่ม เป็นการทดลองที่ครู 1 คน ต่อเด็ก 6-12 คน โดยให้คละกันทั้งเด็กเก่ง ปานกลาง อ่อน ห้ามทดลองกับเด็กเก่งล้วนหรือเด็กอ่อน ล้วน

2.3 สำหรับการทดลองภาคสนามหรือกลุ่มใหญ่ เป็นการทดลองที่ใช้ครู 1 คน ต่อเด็กนักเรียนทั้งชั้น 30/40 คน ชั้นที่เลือกมาทดลองจะต้องมีเด็กที่คละกันทั้งเด็กเก่ง และอ่อนไม่ควรเลือกห้องที่มีเด็กเก่งหรืออ่อนล้วน

สถานที่และเวลาสำหรับการทดลองแบบเดี่ยวและแบบกลุ่มควรใช้เวลาออก ชั้นเรียนหรือแยกนักเรียนมาเรียนต่างหากจากห้องเรียนอาจจะเป็นห้องประชุมของโรงเรียน โรงอาหารหรือสนามได้ร่มไม้ก็ย่อมได้

3. ข้อควรคำนึงในการทดลองหาประสิทธิภาพเครื่องมือ

3.1 ควรเลือกนักเรียนที่เป็นตัวแทนของนักเรียนที่ใช้เครื่องมือ

3.2 ควรหาสถานที่และเวลาที่ปราศจากเสียงรบกวนไม่ร้อนอบอ้าวและ ใช้เวลานักเรียนไม่หิวกระหาย ไม่รีบร้อนกลับบ้าน หรือ ไม่พะวักพะวนไปเข้าเรียนชั้นอื่น

3.3 ต้องชี้แจงให้นักเรียนทราบวัตถุประสงค์ของการทดลองเครื่องมือ

3.4 สำหรับการทดลองภาคสนามในชั้นเรียนต้องใช้ครูเพียงคนเดียวผู้สังเกตการณ์ต้องอยู่ห่างๆ ไม่เข้าไปช่วยเหลือนักเรียนต้องปล่อยให้ครูผู้ทดลองสอนแก้ปัญหาเองหากจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือก็ให้ครูเป็นผู้บอกเข้าไปช่วย

3.5 ไม่ว่าจะเป็นการทดลองกลุ่มหรือเดี่ยวหรือแบบภาคสนามหลังจาก ชี้แจงให้นักเรียนทราบเกี่ยวกับจุดประสงค์แล้วครูจะต้องดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ 1) สอบก่อนเรียน 2) นำเข้าสู่บทเรียน 3) ให้นักเรียนทำกิจกรรมกลุ่ม 4) สรุปบทเรียน โดยครูสรุปเอง หรือให้นักเรียนช่วยกันสรุปก็ได้ทั้งนี้ต้องดูตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนและ 5) สอบ

หลังเรียน

4. การยอมรับหรือไม่ยอมรับประสิทธิภาพเครื่องมือ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2547, หน้า 500) กล่าวว่าเมื่อทดลองเครื่องมือภาคสนามแล้วให้เทียบค่าที่หาได้จากสื่อการเรียนกับเกณฑ์ เพื่อดูว่าเราจะยอมรับประสิทธิภาพหรือไม่ การยอมรับประสิทธิภาพให้ ถือค่าแปรปรวน 2.5-5% นั่นคือ ประสิทธิภาพของสื่อการเรียนไม่ควรต่ำกว่าเกณฑ์เกิน 5% แต่โดยปกติเราจะกำหนดให้ 2.5% อาทิ เราตั้งเกณฑ์ประสิทธิภาพไว้ 90/90 เมื่อทดลองแบบภาคสนามแล้ว นั่นมีประสิทธิภาพ 87.5 เราก็สามารถยอมรับได้ว่าเครื่องมือนี้มีประสิทธิภาพ

การยอมรับประสิทธิภาพของสื่อการเรียนมี 3 ระดับ คือ

1. สูงกว่าเกณฑ์
2. เท่าเกณฑ์
3. ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่ยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ

สรุปจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้สรุปได้ว่า การหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน ต้องได้รับการประเมินประสิทธิภาพว่าเหมาะสมที่จะไปใช้ต่อไปหรือไม่ หรือแผนการจัดการเรียนรู้นี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ หากข้อบกพร่องและปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้ได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

ดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน

1. ความหมายของดนตรีพื้นบ้านอีสาน

ดนตรีเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่มีคุณค่ามหาศาล มนุษย์ได้นำเอาคุณค่าของดนตรีมาใช้ประโยชน์มากมาย ทั้งในด้านสร้างความเพลิดเพลินบันเทิงใจ และด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ ด้านความบันเทิง ดนตรีทำให้จิตใจเบิกบานร่าเริงแจ่มใส ซึ่งสังเกตได้ว่า ที่ใดมีเสียงดนตรีที่นั่นมักจะมีคนสนุกสนาน รื่นเริง ความปิติ และความมีไมตรีจิต ส่วนทางด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อนั้น มนุษย์มีความเชื่อว่าเสียงดนตรีทำให้สิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติฟังพอใจ และบันดาล ให้มนุษย์มีความสุข ความเจริญ บังเกิดความอุดมสมบูรณ์ และความปลอดภัยของมนุษย์ มนุษย์จึงได้จัดพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นตามความเชื่อ โดยมีนักดนตรีเป็นส่วนประกอบ เช่น การเซ่นไหว้ การบวงสรวง การเรียกขวัญ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าดนตรีมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตหลายอย่าง ดังกลอนของสุนทรภู่ในวรรณกรรมเรื่องพระอภัยมณีกล่าวไว้ว่า

“อันดนตรีมีคุณทุกอย่างไป ย่อมใช้ได้ตั้งจินดาค่าบุรินทร์”

จากคุณค่าของดนตรีสามารถใช้นองความต้องการของมนุษย์ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาจึงมีดนตรีเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ในการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตของตน อันเป็นสาเหตุทำให้ดนตรีของแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะ และมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อม

ดนตรีพื้นบ้าน เป็นดนตรีที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของสังคมโดยสังคมเป็นผู้เลือกว่ารูปแบบใดเหมาะกับวัฒนธรรมของตน ดนตรีพื้นบ้านเป็นดนตรีที่เล่นและพัฒนาในหมู่ชาวบ้านที่มีลักษณะเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองได้ มีสำเนียง ทำนอง จังหวะ และลีลาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น คือ ทำนองสั้นๆ เรียบง่าย บรรเลงไปตามความพอใจของผู้บรรเลง

ไม่เคร่งครัดในกฎเกณฑ์ แต่มีการถ่ายทอดโดยการบอกด้วยปากและจดจำเป็นหลัก อีสานเป็นอีกพื้นที่ที่มีความเป็นดนตรีสูงสุดในประเทศไทย ความวิจิตรพิสดารซับซ้อนของทำนองเพลงอีสานเป็นเครื่องแสดงออกถึงความเจริญของสังคมในอดีต ความเป็นชาวอีสานมีลักษณะเด่นกว่าชนพื้นเมืองใดๆ ก็ว่าได้ทั้งนี้เพราะว่าอีสานเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่ใหญ่โต มาก่อน มีผู้คนจำนวนมาก ทำนองเพลงอีสานมีความสลับซับซ้อน ดนตรีที่บรรเลงประกอบ มีความวิจิตรพิสดาร (ดโนยา ก้อนแก้ว, 2549, หน้า 16-17)

สรุปได้ว่า ดนตรีพื้นบ้านอีสาน หมายถึง ดนตรีที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านที่นำเอาวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็น เครื่องดนตรี ตามภูมิปัญญาของตน ได้แก่ โปงลาง พิณ แคน

2. ประเภทของกลุ่มวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน

เนื่องจากภาคอีสานมีความกว้างใหญ่ไพศาลมาก จึงมีความหลากหลายในส่วนภูมิภาคและวัฒนธรรมของประชาชน โดยอาจจะสามารถแยกพิจารณาออกตามกลุ่มวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่างๆ ซึ่งมีอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. วัฒนธรรมอีสานเหนือ เป็นกลุ่มที่ใช้ภาษาที่เรียกว่า ไทย-ลาว เป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีคนกลุ่มน้อยเท่านั้นที่ใช้ภาษาเฉพาะท้องถิ่นของตน เช่น กลุ่มคนภูไท แสก ย้อไส้ และโย้ย ทั้งนี้กลุ่มอีสานเหนือ ได้แก่ พื้นที่ที่อยู่ในแถบแอ่งสกลนคร คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม หนองคาย อุดรธานี หนองบัวลำภู สกลนคร มหาสารคาม ร้อยเอ็ด เลย มุกดาหาร ยโสธร อุดรธานีและอำนาจเจริญ

2. กลุ่มวัฒนธรรมอีสานใต้ เป็นกลุ่มที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ราบตอนใต้ เรียกว่า แอ่งโคราช ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์และศรีสะเกษ กลุ่มวัฒนธรรมนี้จะใช้ภาษาที่เรียกว่า ไทย-เขมร ยกเว้นจังหวัดเดียว คือ นครราชสีมา ที่ใช้ภาษาไทยโคราช

เครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสานที่ใช้บรรเลงกันมาตั้งแต่อดีตมีหลายประเภทหลายชนิด ทั้งที่กำลังอยู่ในความนิยมและที่กำลังจะสูญหายไป เนื่องจากเครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงไม่พอแก่การดำเนินทำนอง จึงขาดความนิยมลงไปทีละน้อยๆ และคงจะสูญไปในที่สุด ในทางตรงกันข้าม เครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงมากพอและมีระดับเสียงคนละชนิด ก็ได้รับการปรับปรุงให้มีขนาดกะทัดรัดสวยงามและมีความทนทานมากขึ้น มีหน้าซำยังได้ปรับปรุงระดับเสียงที่ยังขาดเพื่อใช้บรรเลงเพลงต่างๆ ได้กว้างขวางขึ้นไปอีก เพื่อความเข้าใจในดนตรีอีสานเหนือ จึงแบ่งเครื่องดนตรีออกเป็นประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ประเภทเครื่องดีด ได้แก่ พิณ
2. ประเภทเครื่องสี ได้แก่ ซอด้วง ซอไม้นิ้ว ซอปี่
3. ประเภทเครื่องตี ได้แก่ โปงลาง
4. ประเภทเครื่องเป่า ได้แก่ แคน โห่ด ปี่ผู้ไท สะโน หิน
5. ประเภทเครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ พิณเบส กลองหาง กลองตั้ง

กลองเลี้ยง โห่ของ หมากกับแก๊บ ฉาบใหญ่ ฉาบเล็ก ฉิ่งซอลอย

อารมณ์และความรู้สึก ประโยชน์ของดนตรีนับว่ามีอยู่ไม่น้อย กล่าวโดยย่อ มีดังนี้คือ

1. เสียงดนตรีเป็นสิ่งที่กล่อมหัวใจของคนให้อ่อนโยน เยือกเย็นดับทุกข์ได้ ชั่วขณะ ปลุกใจให้รื่นเริงกล้าหาญ สิ่งเหล่านี้ย่อมเกิดแก่บุคคลผู้ฟังทุกๆ ไป
 2. เป็นเครื่องที่ทำให้โลกครึกครื้น
 3. การแสดงมหรสพต่างๆ เป็นต้นว่า โขนละคร ดนตรีก็เป็นผู้ประกอบให้หน้าตาสุกสนานขึ้นสมอารมณ์ผู้ดูและผู้แสดง
 4. ทำความสมบูรณ์ให้แก่ฤกษ์และพิธีต่างๆ ทั้งของประชาชนและของชาติ
 5. เป็นเครื่องประกอบในการสงคราม ซึ่งเคยใช้ได้ผลมาแล้วหลายชาติ
- กล่าวโดยเฉพาะชาติไทยคราวสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อยังดำรงพระยศเป็น เจ้าพระยาจักรีทรงรักษาเมืองพิษณุโลกต่อสู้อะแซห่วนก็ ได้ทรงใช้ดนตรีเป็นเครื่องประกอบอุบาย เป็นต้น
6. ทำให้โลกเห็นว่าชาติไทยมีวัฒนธรรมเป็นอันดี ชาติใดที่มีวัฒนธรรมของตนอยู่อย่างดีย่อมเป็นที่ยกย่องของชาติทั้งหลาย

ประโยชน์เฉพาะผู้บรรเลง กล่าวโดยย่อมีดังนี้คือ

1. ได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำประโยชน์ทั่วไปดังกล่าวมาแล้ว
2. เป็นอาชีพในทางที่ชอบอันหนึ่ง

3. เป็นผู้รักษาและเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติ
4. จะเป็นผู้มีอารมณ์เยือกเย็น สุขุมกว่าปกติ
5. มีเครื่องกล่อมตนเองเมื่อยามทุกข์ ปลุกตนเองเมื่อยามเหงา
6. เป็นเครื่องฝึกสมองอยู่ในตัว
7. จะเป็นผู้มีเกียรติยศชื่อเสียงปรากฏแก่โลก
8. ทำการสมาคมให้กว้างขวางได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูงสุด

3. นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน

ภาคนี้โดยทั่วไปมักเรียกว่าภาคอีสาน ภาคอีสานมีภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงค่อนข้างแห้งแล้งเพราะพื้นดินไม่เก็บน้ำ ฤดูแล้งจะกันดาร ฤดูฝนน้ำจะท่วม แต่ชาวอีสานก็มีอาชีพทำไร่ทำนาและเป็นคนรักสนุกและขยัน อดทนคนอีสานมักไปขายแรงงานในท้องที่ภาคกลางหรือภาคใต้ ตายมานานมากแล้วเรียกว่า การขบร็องเรียกว่า “ลำ” ผู้ที่มีความชำนาญในการลำเรียกว่า “หมอลำ” ลำมีหลายประเภท เช่น ลำกลอน ลำเพลิน ลำเรื่องต่อกลอน ลำพญา (พะยา) ลำเต้ย เป็นต้นส่วนบทเพลงหรือลายบร็องก็มาจากภูมิปัญญาชาวที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านดนตรีโปงลางเช่น อาจารย์ทรงศักดิ์ ปทุมสิน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านโหวดและอาจารย์ทองคำ ไทยกล้ำ เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านแคน

4. เนื้อหาดนตรีและนาฏศิลป์อีสานพื้นบ้าน

1. ความเป็นมาของดนตรีอีสาน ดนตรีพื้นบ้านเป็นเสียงดนตรีที่ถ่ายทอดกันมาด้วยวาจาซึ่งเรียนรู้ผ่านการฟังมากกว่าการอ่าน และเป็นสิ่งที่พูดต่อกันมาแบบปากต่อปาก โดยไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงเป็นลักษณะการสืบทอดทางวัฒนธรรมของชาวบ้านตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นกิจกรรมการดนตรีเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงานและช่วยสร้างสรรค์ความรื่นเริงบันเทิงเป็นหมู่คณะและชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ซึ่งจะทำให้เกิดความรักสามัคคีกันในท้องถิ่นและปฏิบัติสืบทอดต่อมายังรุ่นลูกรุ่นหลาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางพื้นบ้านของท้องถิ่นนั้นๆ สืบต่อไป
2. โน้ตและการอ่านโน้ตดนตรีไทย สำหรับผู้ที่เริ่มเรียนดนตรีไทยและยังไม่มีพื้นฐานด้านดนตรีมาก่อนอาจจะไม่เข้าใจลักษณะการอ่านโน้ตเพลงไทย ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการอ่านจึงขอใช้หลักการอ่านโน้ตไทยตามหลักทฤษฎีของ พ.ท.พระอภัยพลรบ (เพ็ง เพ็ญกุล) ซึ่งเป็นผู้แต่งตำราดนตรีวิทยาเมื่อ พ.ศ.2450 แล้วบัญญัติหลักการบันทึกโน้ตแบบตัวอักษรขึ้นถือเป็นทฤษฎีที่ได้รับความนิยมมากโดยใช้ตัวอักษรไทยมาเปรียบเทียบกับเสียงของโน้ตสากลดังนี้ ด=โด ร=เร ม=มี ฟ=ฟา ซ=ซอล ล=ลา ท=ที
3. ประวัติความเป็นมาของลายหรือเพลง เช่น ลายแคน ท่วงทำนองของแคน

ที่ถูกเป่าออกมานั้นชาวอีสานเรียกว่า ลายแคน ซึ่งก็คือ จังหวะ ทำนองแคน นั้นเอง ลายแคน เป็นการสืบทอดกันมาจากความทรงจำหมอลำแคนในอดีต ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ลายแคนถูกประดิษฐ์ขึ้นจากการเลียนลีลาและท่วงทำนองหรือเสียงจากธรรมชาติ ซึ่งให้ความไพเราะจับใจ ลายในความหมายของดนตรีอีสาน หมายถึง สิ่งที่มีมากกว่า 1 ขึ้นไป ผสมผสานอยู่ในสิ่งเดียวกันจะอยู่ในแนวเดียวกันหรือตัดกันก็ได้ เรียกว่า ลาย หรือ ลวดลาย สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ลายที่สามารถสัมผัสได้ด้วยตา เช่น ลายของอุปกรณ์เครื่องใช้ที่เกิดจากการถักทอจักสาน เช่น ผ้า กระจ้า กระดัง ฝาผนังบ้านโบราณ หรือลายที่เกิดจากการวาด เป็นต้น ลายที่สามารถสัมผัสได้ด้วยตาและหู คือ ลายที่ใช้สำหรับดนตรีอีสาน ดนตรีอีสาน หมายถึง เพลงหรือท่วงทำนองและลีลาการบรรเลงดนตรีอีสาน

4. การบรรเลงของดนตรีพื้นบ้านอีสานแต่ละชนิด เครื่องดนตรีภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) มีวิวัฒนาการมายาวนานนับพันปี เริ่มจากในระยะต้นมีการใช้วัสดุท้องถิ่นมาทำเสียงจากธรรมชาติ ป่าเขา เสียงลมพัดใบไม้ไหว เสียงน้ำตก เสียงฝนตก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเสียงสั้นไม่ก้อง ในระยะต่อมาได้ใช้วัสดุพื้นเมืองจากธรรมชาติมาเป่า เช่น ใบไม้ ฝูไม้ ต้นหญ้าปล้องไม้ไผ่ ทำให้เสียงมีความพลิ้วยาวขึ้น จนในระยะที่ 3 ได้นำหนังสัตว์และเครื่องหนังมาใช้เป็นวัสดุสร้างเครื่องดนตรีที่มีความไพเราะและรูปร่างสวยงามขึ้น เช่น กรับ เกราะ ระนาด ซ้อง กลอง โป่ง โหวด ปี พิณ โป่งกลาง แคน เป็นต้น โดยนำมาผสมผสานเป็นวงดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานที่มีลักษณะเฉพาะตามพื้นที่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอีสานเหนือ และอีสานกลางจะนิยมดนตรีหมอลำที่มีการเป่าแคนและตีพิณประสานเสียงร่วมกับการขับร้อง ส่วนกลุ่มอีสานใต้จะนิยมดนตรีกันตรึมซึ่งเป็นดนตรีบรรเลงที่ไพเราะของชาวอีสานใต้ที่มีเชื้อสายเขมร นอกจากนี้ยังมีวงพิณพาทย์และวงมโหรีด้วยชาวบ้านแต่ละกลุ่มก็จะบรรเลงดนตรี เหล่านี้กันเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง ใช้ประกอบการละเล่น การแสดง และพิธีกรรมต่างๆ เช่น ลำผีฟ้า ที่ใช้แคนเป่าในการรักษาโรคและงามศพแบบอีสานที่ใช้วงตุ้มโหม่งบรรเลง นับเป็นลักษณะเด่นของดนตรีพื้นบ้านอีสานที่แตกต่างจากภาค

5. การแสดงพื้นเมืองอีสาน เป็นศิลปะการแสดงของภาคอีสาน จะมีลักษณะคล้ายภาคเหนือ ในการรวมกลุ่มของชนชาติต่างๆ เช่น พวกไทยลาว ภูไทย ไทยพวน แสก ไช่ แต่ละกลุ่มมีลักษณะแตกต่างตามเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ แต่ยังมีลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นการแสดงที่เกิดขึ้นเพื่อพิธีกรรมทางศาสนา และ ความสนุกสนานรื่นเริงในเทศกาลต่างๆ การรำยรำจะมีลักษณะเฉพาะของการเคลื่อนไหวอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย เช่น ก้าวเท้า การวาดแขน การยกเท้า การส่ายมือ การส่ายสะโพก ที่เกิดขึ้นจากท่าทางอันเป็นธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวัน แล้วนำมาประดิษฐ์หรือปรุงแต่งให้สวยงามตามแบบท้องถิ่นอีสานเช่นทำ

ท่าทาง ลักษณะแฉ่งตัวแล้วโยกตัวไปมา เวลาก้าวตามจังหวะก็มีการกระแทกกระทั้นตัว ตีตซา ชยับเอว ชยับไหล่ เน้นความสนุกสนาน การแสดงพื้นเมืองภาคอีสาน แสดงให้เห็นถึง พฤติกรรมของชนพื้นเมืองกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่การแสดงพื้นเมืองภาคอีสาน จะมีทั้ง การแสดงที่เป็นแบบดั้งเดิมที่มีการสืบทอดกันมา และการแสดงที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่น เป็นไปตามความถนัดหรือความสามารถของ แต่ละคน โดยไม่มีระเบียบแบบแผน การแสดง พื้นเมืองภาคอีสาน ได้แก่ กัณฑ์กรรม เป็นการแสดงเพื่อบูชาหรือบูชาหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใช้ใน งานพิธีกรรมต่างๆ ฟ้อนภูไท เป็นการฟ้อนเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเพื่อแสดงความกตัญญู ต่อบรรพบุรุษ และฟ้อนในงานประเพณีต่างๆ เช็งต้งหวาย เป็นการแสดงเพื่อถวายสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ หรือในงานพิธีกรรมต่าง เช็งบั้งไฟ เป็นการฟ้อนในพิธีบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และใน พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการขอฝน เรือ มัจจับรับ เป็นการแสดงที่ใช้ผู้ชาย ถือกระบี่ออกมาร่ายรำไป ตามจังหวะเพลงโดยไม่มีแบบแผน หรือทำท่าที่แน่นนอนเป็นการรำเพื่อความสนุกสนาน เรือ มอันเร หรือ กระทบไม้ บางทีก็เรียกว่า แสกเต็นสาก เป็นการแสดงที่ใช้ไม้ไผ่มากระทบกัน ตามจังหวะเพลง แล้วผู้รำก็กระโดดข้ามไม้ด้วยท่าทางต่างๆ

สรุปได้ว่า ดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานเป็นวัฒนธรรมที่เครื่องดนตรีที่เป็น เอกลักษณ์ ได้แก่ พิณ ซอ แคน โหวด โปงกลาง ฯลฯ ประกอบกับนาฏศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ ของภาคอีสาน ทำให้เกิดความไพเราะ กล่อมเกลาจิตใจของคนให้อ่อนโยน เยือกเย็นและ สามารถดับทุกข์ได้ บางครั้งก็ปลุกใจให้รื่นเริง กล่าวหาญ และทำให้โลกครึกครื้น และเป็น เอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศไทย

วิธีสอนดนตรีและนาฏศิลป์

1. แนวทางการสอนดนตรีและนาฏศิลป์

กรมการฝึกหัดครู (2549, หน้า 31-33) กล่าวไว้ว่า ในระยะแรกอาจเป็น การแสดงออกผ่านสัญลักษณ์ที่เด็กเข้าใจได้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมและไม่ซับซ้อน ฉะนั้น ในการสร้างสรรค์ทางสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ผู้สอนจะต้องเสนอเด็กด้วย สี รูปร่าง เสียง อารมณ์ และการกระตุ้นให้ เด็กนักเรียน มีอารมณ์ร่วม ฉะนั้นการเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ เช่น สี พู่กัน กระดาษ บางครั้งก็เป็นอุปกรณ์สำคัญ อย่างหนึ่งที่กระตุ้นให้เด็กสร้างสรรค์ เกี่ยวกับดนตรีและนาฏศิลป์ได้ โดยเฉพาะในชั้นเด็กเล็ก การวาดรูป การปั้นดิน การเรียงหรือ การต่อกล่องต่างๆ ล้วนแล้วแต่เป็นการสื่อ การละคร รวมไปถึงการฝึกความคิดสร้างสรรค์ เกี่ยวกับภาษาพูดให้เกิดการพัฒนาและขยายไปสู่ภาษาที่ใช้ในสังคม นับเป็นการขยายความ

เข้าใจในสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เด็กนักเรียนได้มีโอกาสแสดงออกหรือผ่อนคลาย ความเครียดทางอารมณ์ และมีความสุขต่อการที่ได้แสดงออกหรือสร้างสรรค์สิ่งที่สวยงาม สำหรับในลักษณะของกิจกรรมการฟัง การร้องและการกระโดดโลดเต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนา ทักษะในทางดนตรีและนาฏศิลป์ เด็กเล็กจะพอใจกับการร้องเพลงวรรคสั้นๆ ได้กระโดด ร้องรำ หรือแสดงท่าประกอบเพลงนั้นๆ ไปได้ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผู้สอนจะต้องให้ โอกาสเด็กได้ทดลองเล่นเครื่องดนตรีง่ายๆ การแสดงท่าทางลีลาการสร้างสรรค์ต่างๆ จึง ตามมา การให้โอกาสได้ฝึก การฟัง การร้องบ่อยๆ จะเร่งเร้าให้เด็กใกล้ชิดกับดนตรีและ นาฏศิลป์ เด็กจะร่วมกิจกรรมทางอย่างพอใจ และสนุกสนาน อย่างไรก็ตามครูควรทราบถึง พัฒนาการของเด็กในแง่ที่อาจนำมาประกอบ การสอนให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของเด็ก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า มัธยมศึกษาตอนต้น ในการพัฒนาทางร่างกายในชั้นทั้ง 2 ระดับนี้ แทบไม่มี ปัญหาในการฝึกฝน ไม่ว่าจะเป็น การขับร้อง นาฏศิลป์ ดนตรี ที่สำคัญผู้สอนจะต้องส่งเสริม ให้ทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องและกว้างขวางขึ้น ถ้าผู้สอนกิจกรรมที่ต่อเนื่องและกว้างขวางขึ้น ถ้าผู้สอนจัดกิจกรรมให้สอดคล้องจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางดนตรีและนาฏศิลป์ และมี ทักษะที่บรรลุเป้าประสงค์ของการสอนดนตรีและนาฏศิลป์

อรวรรณ บรรจงศิลป์ (2549, หน้า 116) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายในการสอนดนตรี คือ การพัฒนาการรับรู้ด้านดนตรีและความเข้าใจในเรื่องโครงสร้างหรือองค์ประกอบดนตรี เพื่อนำไปสู่ความซาบซึ้งในดนตรี และความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะดนตรี ในชีวิตประจำวัน หลักการนี้เน้นทักษะดนตรี ได้แก่ การฟัง การร้อง การเล่น การเคลื่อนไหว การสร้างสรรค์ และการอ่านและโครงสร้างหรือองค์ประกอบดนตรี ได้แก่ จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน รูปแบบ อารมณ์เพลงและลีลา โดยใช้กิจกรรมดนตรีเป็นสื่อ

Kodaiy (1978, p. 77 อ้างถึงใน อนุรักษ์ สุทธิจิตต์, 2550, หน้า 117-119) นักประพันธ์ชาวฮังการี ซึ่งในระยะต่อมามีชื่อเสียงในฐานะนักวิชาการทั้งทางดนตรีและสาขา อื่นๆ คือ นักค้นคว้าทางดนตรีพื้นบ้าน นักภาษาศาสตร์ นักการศึกษา นักประพันธ์ และ นักปรัชญา Kodaiy เกิดที่เมืองเคซแคมเมท (Keskemet) ได้วางปรัชญาการเรียนการสอนดนตรี ซึ่งใช้แนวทางพื้นฐานในการจัดการสอนดนตรีไว้ ดังนี้

1. ความสามารถทางดนตรี ได้แก่ การอ่าน การเขียน และการคิดเป็นลหิตี ของมนุษยชาติ
2. การเริ่มต้นการเรียนรู้ทางดนตรี ควรเริ่มต้นด้วยเครื่องดนตรีธรรมชาติ ที่ทุกคนมีอยู่ประจำตัว คือ เสียงร้อง ซึ่งจะทำให้ดนตรีซึมซาบเข้าไปอยู่ในจิตใจเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่แท้จริง

3. การเรียนรู้ทางดนตรีที่จะทำให้เกิดการรับรู้ทางดนตรี โดยสมบูรณ์ควรเริ่มเรียนตั้งแต่เด็กๆ ในระดับประถมศึกษา หรือในระดับอนุบาลศึกษา

4. ในทำนองเดียวกับการเรียนรู้ภาษา ซึ่งมีภาษาแม่เป็นภาษาหลักวรรณคดีดนตรีที่ควรนำมาใช้ควรนำมาใช้ควรเริ่มต้นคือ ใช้ดนตรีพื้นบ้านซึ่งจัดเป็นภาษาแม่ทางดนตรี

5. วรรณคดีดนตรีที่ควรนำมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นครบหรือดนตรีประเภทอื่นๆ ควรเป็นดนตรีที่มีคุณค่าพอเพียง

จากปรัชญาการสอนดนตรีที่โคดาเยกล่าวไว้ สามารถนำมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายในการสอนดนตรีได้ ดังนี้

1. พัฒนาศาสนาความสามารถทางดนตรีที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนแต่ละคนให้สมบูรณ์เต็มที่
2. มีความรู้ความเข้าใจในดนตรี โดยสามารถอ่าน เขียน และสร้างสรรค์ดนตรีได้อย่างคล่องแคล่วตามหลักทฤษฎีดนตรี
3. ถ่ายทอดวรรณคดีพื้นบ้านของผู้เรียนให้ผู้เรียนได้รู้จัก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางดนตรี ที่ควรภาคภูมิใจ
4. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณคดีดนตรีอื่นๆ ที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาในลักษณะการฟัง การแสดง การวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรักละซาบซึ่งในดนตรี

Kodaiy (1978, p. 77 อ้างถึงใน ญรรุทธ์ สุทธจิตต์, 2550, หน้า 117-119)

ให้ความสำคัญกับผู้เรียนไว้ด้วย ซึ่งเป็นหลักการเดียวกับจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก คือ การเรียนการสอนดนตรีควรมีระดับความยากง่าย เหมาะสมกับลักษณะการพัฒนาการของเด็ก ดังนั้น สิ่งง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อนควรนำเสนอก่อนสิ่งที่ยากดัง เช่น ในเรื่องทำนอง Kodaiy เริ่มด้วยการสอนเพลงที่ประกอบด้วยโน้ต 3 ตัว คือ la so mi ก่อน และเพิ่มเป็นเพลงที่มีโน้ต 4 ตัว คือ la so mi do และจึงเป็นเพลงที่ใช้บันไดเสียงเพดาโทนิค คือ มีตัวโน้ต 5 ตัว ได้แก่ la so mi do do ซึ่งเป็นลักษณะของเพลงพื้นบ้านฮังการี ในที่สุดจึงนำเพลงในบันไดเสียงโดเอโทนิค คือ มีตัวโน้ต 7 ตัว ได้แก่ re mi fa so la ti มาสอนและผู้เรียนจะได้รู้ถึงตัวโน้ตอื่นๆ ต่อไป หรือเรื่องของอัตราจังหวะ โดยปกติอัตราจังหวะสองจังหวะทั้งลักษณะปกติและผสม จะพบได้มากกว่าเพลงในอัตราจังหวะสามจังหวะ การสอนจึงควรใช้เพลงอัตราสองจังหวะก่อน ส่วนในเรื่ององค์ประกอบดนตรีอื่นๆ (เสียงประสาน รูปแบบ ลีลา ลักษณะของเสียง) ก็เช่นกันควรมีการจัดเรียงจากง่ายไปยาก จึงสามารถกล่าวได้ว่าวิธีการของ Kodaiy เน้นการจัดระบบขั้นตอนของสาระดนตรีเป็นอย่างมาก โดยคำนึงถึงลักษณะความยากง่ายของสาระดนตรี ประกอบกับลักษณะวัฒนธรรมทางดนตรีของแต่ละสังคม รวมทั้งพัฒนาการของเด็กด้วย

หลักการของ Kodaly เน้นการร้องเป็นหลัก โดยมีการสาระดนตรี อย่างมีระบบ ระเบียบและใช้สัญลักษณ์แทนเสียงดนตรีให้เหมาะสมกับพัฒนาของเด็ก รวมทั้งการใช้ระบบ การอ่านโน้ตแบบ ซอลฟา โดยให้ตัวโทนิค คือ โด โน้ตบันโดเสียงเมเจอร์ และเสียงลาในบันโด เสียงไมเนอร์เคลื่อนที่ไปตามบันโดเสียงต่างๆ (Mevable-Do) รวมทั้งสัญลักษณ์มือ เพื่อช่วย การอ่านวรรณคดีดนตรีที่เป็นหลักในการเรียนการสอนระยะแรก คือ เพลงพื้นบ้านระยะต่อมา จึงใช้เพลงศิลปะ

ในการจัดการเรียนการสอนดนตรี-นาฏศิลป์ กรมการฝึกหัดครู (2549, หน้า 19) ได้กำหนดแนวทางไว้ว่า ครูต้องทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าดนตรีนาฏศิลป์เป็นสิ่งที่น่าสนุก สนาน น่ารื่นรมย์ น่าสนใจ ตลอดจนน่าพอใจ และประสบการณ์ต่างๆ เป็นสิ่งที่เขาปรารถนา ชั่วโมงดนตรีและนาฏศิลป์ควรเป็นชั่วโมงที่เด็กมีความสุข ได้ค้นพบสิ่งใหม่ๆ ที่เขาพอใจ ประสบการณ์ที่เด็กได้รับควรเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ (อาภรณ์ มนตรีศาสตร์, 2541, หน้า 474) ดังนั้น สิ่งที่เราควรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ จิตวิทยาในการสอนและ พัฒนาการของเด็ก ผู้สอนควรจะเรียนรู้ ถึงธรรมชาติของผู้เรียนในกลุ่มของตนให้ ถ่องแท้ และพยายามปรับวิธีสอนให้เหมาะสมกับความพร้อมและความสนใจของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ให้ประสบผลสำเร็จ ครูจะต้องรู้วิธีสอน ซึ่งเป็น หลักที่ควรปฏิบัติ ดังนี้

1. ให้นักเรียนได้ลองปฏิบัติก่อน แล้วให้ช่วยกันสรุปเป็นหลักการ โดยครูอาจจะ ใช้วิธีการแนะนำหรือสาธิตให้นักเรียนปฏิบัติ แล้วให้นักเรียนช่วยกันอภิปราย ฝึกให้นักเรียนได้ ใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการสรุปเป็นหลักการ ครูมีหน้าที่ช่วยป้อนคำถามหรือชี้แนะ แนวทางเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง

2. สอนให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ครูต้องให้โอกาสนักเรียน ในการคิดหรือการแสดงออกในกิจกรรมดนตรี นาฏศิลป์บ่อยๆ เช่น การให้คิดท่าทางประกอบ เพลงประเภทต่างๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกันทำจังหวะประกอบเพลงด้วยเครื่องประกอบ จังหวะที่นักเรียนคิดหรือเลือกมาเองตามความเห็นที่เหมาะสม เปิดโอกาสให้นักเรียนแต่ง เนื้อร้องหรือทำนองเพลงเอง เป็นต้น

3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผสมผสานกันในการสอนแต่ละครั้ง ครูไม่ควรมุ่งเน้นเนื้อหาหรือประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น กิจกรรมเน้นการฟัง การร้องเพลงกิจกรรมเน้นจังหวะ และกิจกรรมนาฏศิลป์ควรผสมผสานกลมกลืนกันไป เพราะกิจกรรมต่างๆ ไม่สามารถแยกกันได้โดยเด็ดขาด เด็กจะร้องเพลงได้จะต้องผ่าน

การฟังมาก่อน ต้องรู้จังหวะของเพลงและถ้าจะร้องหรือแสดงท่าประกอบเพลงได้ เด็กจะต้องร้องเพลงได้ก่อน มิฉะนั้นก็ไม่สามารถกำหนดท่าทางได้ถูกต้อง

4. สอนให้เชื่อมโยงกับวิชาอื่น ครูสามารถใช้กิจกรรมดนตรีนาฏศิลป์เป็นแกนในการเชื่อมโยงวิชาอื่นๆ หรือบูรณาการการเรียนการสอนได้ เช่น ครูสอนเพลงนก เมื่อนักเรียนร้องเพลงนกได้ รู้จังหวะของเพลง ทำท่าบินแบบนกได้แล้ว ฯลฯ ครูอาจโยงต่อไปถึงความรู้ในเรื่องนกชนิดต่างๆ โยงไปถึงสัตว์ต่างๆ ที่มีปีก ไม่มีปีก ลักษณะความเป็นอยู่โยงต่อไปถึงเรื่องที่อยู่อาศัยเรื่องต้นไม้ ป่า ทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และผลของการตัดไม้ทำลายป่า ครูสามารถโยงไปถึงเรื่องต่างๆ ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด วิธีการสอนโดยใช้ดนตรีเป็นตัวเชื่อมนำไปสู่กลุ่มวิชาอื่นๆ นั้น มีผลต่อผู้เรียนในการช่วยให้เกิดความเข้าใจสิ่งต่างๆ อันมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันและช่วยให้การเรียนการสอนมีความหมายต่อชีวิตมากยิ่งขึ้น

5. การสอนโดยเน้นลักษณะนิสัย จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนดนตรีนาฏศิลป์ในระดับประถมศึกษา มิได้มุ่งหมายเพียงให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อกิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์เท่านั้น แต่จุดมุ่งหมายสำคัญอีกประการหนึ่งคือ มุ่งเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ นักเรียนจะพัฒนาลักษณะนิสัยได้มากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนการสอนและความเอาใจใส่ของครู ครูจำเป็นต้องสนใจในเรื่องนี้ไปพร้อมๆ กับการให้ความรู้ ทักษะ และเจตคติด้วย ลักษณะนิสัยของนักเรียนที่ครูต้องเอาใจใส่ เช่น มารยาทในการฟังหรือ ชมการแสดงสมาธิในการฟังหรือชม ความอดทน การทำงานร่วมกับผู้อื่น การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ฯลฯ

2. การเตรียมการสอนดนตรีและนาฏศิลป์

หลังจากเข้าใจเนื้อหาและหลักการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ครูมีความรู้อย่างลึกซึ้ง ด้านครูจะต้องเตรียมการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ การเตรียมการสอนที่สำคัญที่สุด คือ การจัดทำโครงการสอนหรือโครงสร้างรายวิชาและบันทึกการสอนหรือแผนการสอน ซึ่ง อนุรุทธ์ สุทนต์จิตต์ (2550, หน้า 61-69) กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ ดังนี้

1. โครงการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ โครงการสอน (Long-Range) เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนระยะยาว ซึ่งอาจจะเป็นโครงการสอนประจำภาคการศึกษาหรือโครงการสอนประจำเดือน เป็นต้น รูปแบบของโครงการสอนอาจมีได้หลายลักษณะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของผู้จัดว่ามีความประสงค์ให้มีรายละเอียดหรือต้องการเน้นด้านใด

2. การจัดทำโครงการสอนดนตรีและนาฏศิลป์การเขียนโครงการสอน ควรคำนึงถึงเนื้อหาหลักสูตร ที่นำมาจัดให้มีรายละเอียดเป็นหัวข้อต่างๆ เรียงตามลำดับไป ส่วนประกอบของโครงการมีดังนี้

2.1 เวลาในโครงการสอนควรกล่าวถึงเวลาที่เนื้อหาดนตรี แต่ละข้อ จะได้รับการนำไปสอนหรือช่วงเวลาในการสอนเนื้อหาแต่ละข้อไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทาง ในการแบ่งเวลาที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องการสอน การทำโครงการสอนควรคำนึงถึง เวลาที่ต้องใช้ในการวัดและประเมินผลดนตรี ตลอดจนเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระยะใน รอบปีหรือกิจกรรมอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อทำให้การเรียนการสอนดนตรีมีความเหมาะสมทันต่อ เหตุการณ์ในสังคมซึ่งทำให้การเรียนการสอนดนตรีมีความหมายกับผู้เรียนอันจะช่วยให้ผู้เรียน รักและชอบหรือเห็นประโยชน์ของดนตรี ยกตัวอย่างเช่น การวางโครงการสอนในระยะเดือน ธันวาคม ควรคำนึงถึงว่ามีวันสำคัญหรือวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้นควรได้มีวางเนื้อหาดนตรีให้เหมาะสมกับวันสำคัญนี้หรือเกี่ยวกับการวัดผล ควรจะได้คำนึงถึงช่วงเวลาที่ต้องใช้ในการวัดผล และจัดแบ่งเวลาไว้ ซึ่งอาจกินเวลา 1-2 คาบเรียน เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการคำนึงถึงเวลาทำให้การจัดทำโครงการสอนมีประโยชน์ โดยตรงกับกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหาดนตรี และช่วยให้การเรียนการสอนดนตรีดำเนินไปอย่างเป็นขั้นตอนและต่อเนื่อง

2.2 เนื้อหา จัดได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญของโครงการสอน ทั้งนี้เพราะ ในหลักสูตรกล่าวถึงเนื้อหาทั้งหมดที่ควรสอนไว้ แต่มิได้มีการจัดแบ่งว่าหัวข้อเนื้อหาถึงขั้น เป็นรายละเอียดที่จะนำมาสอนได้ทันที ในโครงการสอนจึงควรกล่าวถึงหัวข้อและรายละเอียด โดยสังเขปภายใต้หัวข้อเนื้อหานั้นๆ ไว้ เพื่อเป็นแนวทางที่ชัดเจนขึ้นในการนำไปขยายเป็น เนื้อหาใน การบันทึกการสอนต่อไป การจัดแบ่งบรรจุไว้ในโครงการสอนควรคำนึงถึง เพื่อความยากง่ายของเนื้อหาการเรียนลำดับตามโครงสร้างดนตรี ทั้งนี้เพื่อผู้เรียนจะได้รับ ความรู้ทางดนตรีอย่างเป็นขั้นตอนส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่ควรกล่าวไว้ในโครงการสอนอีก ได้แก่ บทเพลงที่จะนำมาใช้สอนทั้งนี้เพื่อความสอดคล้องของบทเพลงแต่ละเพลงกับเนื้อหา ดนตรีแต่ละครั้งที่สอนและความต่อเนื่องของบทเพลงและเนื้อหาดนตรีในการเรียนการสอน ครั้งต่อไป

2.3 บันทึกการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ การบันทึกการสอน (Lesson Plan) คือ เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสอนดนตรีแต่ละคาบเรียน มีรายละเอียด ขั้นตอนในการสอนกล่าวไว้อย่างละเอียด จากบันทึกการสอนสิ่งต่างๆ ที่วางแผนไว้จะได้รับการถ่ายทอดให้เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน (Teaching Learning Activities) ต่อไปบันทึก

การสอนสอนของแต่ละคาบการเรียนควรมีความต่อเนื่องกับบันทึกการสอนที่แล้วๆ มา และกับบันทึกการสอนที่จะจัดทำต่อไป ในแต่ละบันทึกการสอนควรประกอบไปด้วย เนื้อหา (Topics) แนวคิด (Concepts) จุดประสงค์ (Objectives) เนื้อหา (Contents) กิจกรรม (Activities) สื่อการเรียน (Learning Media) การวัดผล (Assessment) และ หมายเหตุ (Note) อย่างไรก็ตาม รายละเอียดของบันทึกการสอนอาจมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ คือ

2.3.1 ประสบการณ์การสอนของครูผู้ที่มีประสบการณ์สอนมานาน มักเขียนบันทึกโดยละเอียดเพียงเล็กน้อย

2.3.2 ความบ่อยของการสอน ถ้าผู้สอนสอนเรื่องหนึ่งอยู่บ่อยๆ มักมีรายละเอียดน้อย แต่บางเรื่องเป็นเรื่องใหม่ ผู้สอนมักต้องเตรียมบันทึกการสอนโดยมีรายละเอียดมาก

2.3.3 ความสลับซับซ้อนของเนื้อหา เนื้อหาใดที่มีความลึกซึ้งสลับซับซ้อน ผู้สอนมักต้องวางขั้นตอนการสอนไว้ละเอียดมากกว่าการจัดทำบันทึกการสอนสำหรับเนื้อหาที่มีความซับซ้อนน้อย จึงกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีประสบการณ์การสอนน้อยควรจัดทำการสอนให้ครบขั้นตอนและมีรายละเอียดต่างๆ ไว้ให้ครบครัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสอนให้มีประสิทธิภาพ

3. การจัดทำบันทึกดนตรีและนาฏศิลป์ การจัดทำบันทึกการสอนควรคำนึงถึงเนื้อหาและรูปแบบของบันทึกการสอน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 เนื้อหาของบันทึกการสอน การทำบันทึกการสอนควรกล่าวถึงสิ่งต่างๆ คือ

3.1.1 การกำหนดหัวข้อบันทึกการสอน หัวข้อเรื่องของการบันทึกการสอน ควรกำหนดขึ้นจากเนื้อหาในโครงการสอน หัวข้อเรื่องอาจมีได้หลายลักษณะ เช่น ใช้หัวข้อเนื้อหาดนตรี ตัวอย่างหัวข้อเรื่องได้แก่ เพลงพระราชนิพนธ์สายฝน ประวัติโมทซาร์ท เครื่องดนตรีไทยและ Peter and The Wolf เป็นต้น

3.1.2 การกำหนดแนวคิด ในบันทึกการสอนแต่ละฉบับควรมีการเสนอแนวคิดที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้รับหลังจากการเรียนไว้ ทั้งนี้เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางในการจัดเสนอเนื้อหาและกิจกรรมให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์ที่วางไว้ ตัวอย่างแนวคิดได้แก่ จังหวะตบ สามารถจัดเป็นกลุ่มสองจังหวะ สามจังหวะ สี่จังหวะ หรือกลุ่มจังหวะอื่นๆ ได้ ซึ่งเรียกว่าอัตราจังหวะเครื่องดนตรีไทยสามารถแบ่งได้ 4 ประเภท ตามลักษณะการทำให้เกิดเสียง (การเล่น) คือ เครื่องตี เครื่องสี เครื่องตี เครื่องเป่า เป็นต้น นอกจากนี้ในข้อแนวคิดนี้ ควรกล่าวถึงเจตคติดนตรีหรือผลรวมที่ได้จากการเรียนดนตรีของผู้เรียนไว้ด้วย ซึ่งรวมถึง

แนวคิดเกี่ยวกับความซาบซึ้งสุนทรีย์รสของดนตรีด้วย และไม่สามารถเขียนออกมาเป็น จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมได้ ตัวอย่างแนวคิด เชิงเจตคติ ได้แก่ ดนตรีเป็นวัฒนธรรมที่ล้ำค่า อย่างหนึ่งของมนุษยชาติ ไม่ว่าชนชาติใด ย่อมมีดนตรีของตัวเอง

3.1.3 การกำหนดจุดประสงค์ จุดประสงค์ที่ช่วยกำหนดการเรียนรู้ การสอนได้เด่นชัด ควรเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objective) ลักษณะของ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม คือ การเสนอแนะจุดประสงค์โดยใช้กริยาที่สามารถสังเกตเห็นได้ว่า ผู้เรียนกระทำสิ่งต่างๆ ที่กำหนดไว้ได้ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการสอนโดยตรง ดังนั้นการเสนอ จุดประสงค์ของการเรียนการสอนได้มาจากการศึกษาจุดประสงค์ของหลักสูตรประกอบกับ แนวคิดที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้รับ ซึ่งจะมีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาและกิจกรรม ตัวอย่าง จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ได้แก่ นักเรียนสามารถบอกได้ว่าระบบเสียงที่ได้ยินสูงหรือต่ำกว่า กัน นักเรียนสามารถบอกได้ว่าเสียงดนตรีที่ได้ยินเป็นเสียงระนาด ซ็องวง หรือขลุ่ย จากเพลง ที่ได้ฟัง หลังจากได้ฟังเสียงดนตรี ทั้งสามชนิดโดยการเล่นเป็นตัวอย่างของครูเป็นต้น

3.1.4 การกำหนดเนื้อหา เนื้อหาที่บรรจุไว้ในบันทึกการสอนควรเป็น เนื้อหาที่มีขอบเขตและความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นและเวลาในการสอน เนื้อหาควรมี ความสัมพันธ์กับจุดประสงค์ แนวคิดและกิจกรรม การเสนอเนื้อหาควรเขียนเป็นความเรียงที่ ได้ใจความ นอกจากนั้บทเพลง (เนื้อร้องและเนื้อเพลง) ที่ใช้ประกอบกิจกรรมควรจัดเสนอไว้ กับเนื้อหาด้วย ตัวอย่างของเนื้อหาได้แก่ เครื่องดนตรีไทยมีอยู่ด้วยกันหลายชนิด เช่น ขลุ่ย ปี ระนาด ซ็องวง ซอด้วง จะเข้ รำมะนา เป็นต้น การจัดแบ่งเครื่องดนตรีไทยตามลักษณะของ การทำให้เกิดเสียงหรือการเล่น คือ การตี การสี การดี และการเป่า

3.1.5 การกำหนดกิจกรรม ในการกำหนดกิจกรรมควรจะได้คำนึงถึง จุดประสงค์และแนวคิดเป็นสำคัญ โดยให้มีความสัมพันธ์กันเนื้อหาด้วย นอกจากนี้ การกำหนดกิจกรรม ควรคำนึงถึงทักษะดนตรีด้วย กล่าวคือ ในการกำหนดกิจกรรมควร ใช้ทักษะดนตรีเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะดนตรีไปพร้อมๆ กับการเรียนเนื้อหา ดนตรีกิจกรรมในแต่ละคาบเรียนควรมีต่างๆ กัน ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ ฟังเพลง และบอก เสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ร้องเพลงออกกำลังพร้อมเคลื่อนไหวเข้าจังหวะไปด้วย กลุ่มที่ เล่นเครื่องประกอบจังหวะที่แจกให้คลอไปกับเพลงเมฆลอย เป็นต้น

3.1.6 การกำหนดสื่อการเรียน การกำหนดสื่อการเรียนย่อมมีความ สัมพันธ์กับกิจกรรมอย่างมาก โดยปกติการเรียนดนตรีมักมีสื่อการเรียนประกอบเสมอ เช่น การเรียนร้องเพลง สื่อการเรียนคือเนื้อและเนื้อเพลง การเล่น เครื่องประกอบจังหวะ

สื่อการเรียน คือ เครื่องประกอบจังหวะต่างๆ เป็นต้น ดังนั้นถ้าผู้สอนกำหนดกิจกรรมใด ขึ้นมาและต้องการสื่อการสอน ผู้สอนจะต้องจัดเตรียมสื่อการเรียนไว้ด้วย ซึ่งในบันทึกการสอนภายใต้หัวข้อสื่อการเรียน จะมีรายละเอียดสิ่งเหล่านี้ไว้เพื่อเตรียมสิ่งต่างๆ ให้พร้อม ก่อนที่จะทำการสอน สื่อการเรียนด้านดนตรี เช่น แผนภูมิบทเพลง แผนภูมิจังหวะ เครื่องเล่น เทป เทปเพลงที่ใช้สอน เป็นต้น

3.1.7 การกำหนดการวัดผล การวัดผลเป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นตัวชี้ให้เห็นว่าการเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์หรือได้ผลอย่างไรที่กำหนด การวัดผลจึงมีความสำคัญโดยตรงกับจุดประสงค์และกิจกรรมที่ผู้เรียนกระทำซึ่งมีส่วนสำคัญไปถึงเนื้อหาด้วย การวัดผลควรกำหนดไว้ในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ซึ่งโดยทั่วไปมักใช้การสังเกตดูว่าผู้เรียนสามารถประกอบกิจกรรมนั้นๆ ได้หรือไม่ นอกจากนี้จะมีการวัดผลในตอนท้ายของการวัดผลการเรียนการสอนในแต่ละครั้งที่สอน ซึ่งทำได้ด้วยการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่างๆ หรืออาจจะใช้แบบทดสอบสั้นๆ ตัวอย่าง การวัดผลและประเมินผล เช่น สังเกตดูว่านักเรียนร้องเพลงได้ถูกต้อง นักเรียนตอบมือตามผู้นำได้ถูกต้อง เป็นต้น

3.1.8 การบันทึกในหัวข้อหมายเหตุ ในการบันทึกการสอนควรจะมีส่วนที่เป็นหมายเหตุไว้ด้วย เพื่อใช้บันทึกข้อสังเกตหรือสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอน ที่ผู้สอนเห็นว่าควรบันทึกไว้เพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอนหรือการเตรียมบันทึกการสอนในครั้งต่อไป ดังนั้นภายหลังจากการสอนแต่ละครั้งผู้สอนควรรวบรวมสิ่งที่คิดว่าเป็นประโยชน์หรือข้อสังเกตต่างๆ ไว้ และบันทึกในหัวข้อหมายเหตุ

3.2 รูปแบบบันทึกการสอน ฌรุธ สุธธิจิตต์ (2548, หน้า 67) กล่าวถึงการจัดทำรูปแบบของบันทึกการสอน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความต้องการของผู้สอนเองว่ามีความประสงค์อย่างไร ดังกล่าวอยู่ในแต่ละช่อง หรืออาจจะเป็นในรูปหัวข้อและมีเนื้อหาความเรียงลำดับแบบการสอน เนื้อหาแบบความเรียงการวัดและประเมินผลดนตรีและนาฏศิลป์ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้หรือความก้าวหน้าในดนตรีและนาฏศิลป์เป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะซับซ้อนกว่าการประเมินผลในสาขาวิชาอื่นและค่อนข้างจะผิวเผินในการวัดความจำหรือการรับรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง การวัดและประเมินผลทางดนตรีและนาฏศิลป์จะมุ่งมองทางการแสดงออกมากกว่าด้านความรู้หรือข้อเท็จจริง รูปแบบในการประเมินทางดนตรีและนาฏศิลป์จึงต้องแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินผลด้านความรู้ โดยการใช้คำถามหรือข้อทดสอบ เพื่อต้องการทราบถึงความเข้าใจหรือการรับรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ลักษณะของรูปแบบการ

แสดงดนตรี

2. วัดและประเมินผลจากพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก ซึ่งทำได้โดยการสังเกตในการสังเกตนี้ นอกจากจะสังเกตความก้าวหน้าทางด้านการแสดง การฟัง การร้อง ความผสมกลมกลืนในการเคลื่อนไหวแล้ว ยังต้องรวมไปถึงการสังเกตความเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติที่มีต่อดนตรีและนาฏศิลป์ เช่น ความสนใจ ความเอาใจใส่ การทำกิจกรรมกลุ่ม หรือพัฒนาการในอารมณ์ในขณะที่ทำกิจกรรมรวมถึงความคิดสร้างสรรค์ทั้งในและนอกชั้นเรียน เหล่านี้ต้องอาศัยการสังเกตของผู้สอนเป็นกลุ่มใหญ่ (เพ็ญณี กันตะวงษ์, 2551, หน้า 87 – 88)

สรุปการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นสื่อที่เกิดขึ้นตามลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ที่เกิดจากการเคลื่อนไหวร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก เป็นสิ่งที่ทำให้ตัวเองมีความสุข และสามารถถ่ายทอดไปยังผู้อื่นได้ การสอนดนตรีในระดับประถมและระดับมัธยมจำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยแผนภาพและแผนภูมิหรือลักษณะง่ายๆ ที่ใช้แทนสัญลักษณ์หรือแนวคิดด้านสีสันทัน เป็นสิ่งที่ช่วยให้ เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดี รวมทั้งระบบสัญญาณมือที่ใช้แทนระดับเสียง บทเพลงที่นำมาใช้สอนควรเริ่มต้นด้วยเพลงง่ายๆ ในระดับประถมศึกษาตอนต้น และยากขึ้นในระดับประถมศึกษาตอนปลายและระดับมัธยมศึกษา เครื่องดนตรีที่มี ได้แก่ เครื่องประกอบจังหวะ คีย์บอร์ดและเครื่องดนตรีของออร์ฟ สื่อในลักษณะอื่นๆ เช่น แถบเสียง แถบภาพ ภาพนิ่ง และหนังสือ เป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้ให้ถูกโอกาส

แนวคิดและรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีของซิมป์สัน

ทิตนา แคมมณี (2551, หน้า 244) กล่าวว่า จากการสังเกต และวิเคราะห์ผลงานของนักการศึกษาผู้ค้นคิดระบบและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนต่างๆ พบว่านักศึกษานิยมใช้คำว่า “ระบบ” ในความหมายที่เป็นระบบใหญ่ๆ เช่นระบบการศึกษา หรือถ้าเป็นระบบการเรียนการสอน ก็จะครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญๆ ของการเรียนการสอนในภาพรวม และนิยมใช้คำว่า “รูปแบบ” กับระบบที่ย่อยกว่า โดยเฉพาะกับ “วิธีสอน” ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของระบบการเรียนการสอน ดังนั้นการนำวิธีสอนใดๆ มาจัดทำอย่างเป็นระบบตามหลักและวิธีการจัดระบบแล้ว วิธีสอนนั้นก็จะกลายเป็น “ระบบวิธีสอน” หรือที่นิยมเรียกว่า “รูปแบบการเรียนการสอน”

รูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นสากลซึ่ง ทิตนา แคมมณี (2551, หน้า 229)

ได้คัดเลือกมานำเสนอล้วนได้รับการพิสูจน์ทดสอบประสิทธิภาพมาแล้วและมีผู้นิยมนำไปใช้ในการเรียนการสอนโดยทั่วไป แต่เนื่องจากรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวมีจำนวนมาก เพื่อความสะดวกในการศึกษาและการนำไปใช้

จึงได้จัดหมวดหมู่ของรูปแบบเหล่านั้นตามลักษณะของวัตถุประสงค์เฉพาะหรือเจตนารมณ์ของรูปแบบ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 5 หมวดดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
2. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain)
3. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho-motor Domain)
4. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skill)
5. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration)

เนื่องจากจำนวนรูปแบบและรายละเอียดของแต่ละรูปแบบมากเกินไปที่จะนำเสนอไว้ในที่นี้ได้ทั้งหมด จึงได้คัดสรรและนำเสนอเฉพาะรูปแบบที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ทศนา แคมมณี ประเมินว่าเป็นรูปแบบที่จะเป็นประโยชน์ต่อครูส่วนใหญ่และมีโอกาสนำไปใช้ได้มาก โดยจะนำเสนอเฉพาะสาระที่เป็นแก่นสำคัญของรูปแบบ 4 ประการ คือ ทฤษฎีหรือหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ กระบวนการของรูปแบบ และผลที่จะได้รับจากการใช้รูปแบบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านได้ภาพรวมของรูปแบบ อันจะช่วยให้สามารถตัดสินใจเบื้องต้นได้ว่าใช้รูปแบบใดตรงกับความต้องการของตน หากตัดสินใจแล้วต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมในรูปแบบใด สามารถไปศึกษาเพิ่มเติมได้จากหนังสือ ซึ่งให้รายชื่อไว้ในบรรณานุกรม

อนึ่ง รูปแบบการเรียนการสอนที่นำเสนอนี้ ล้วนเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางทั้งสิ้น เพียงแต่มีความแตกต่างกันตรงจุดเน้นของด้านที่ต้องการพัฒนาในตัวผู้เรียนและปริมาณของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งมีมากน้อยแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ท่านผู้อ่านพึงระลึกอยู่เสมอว่า แม้รูปแบบแต่ละหมวดหมู่จะมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ก็ได้หมายความว่า รูปแบบนั้นไม่ได้ใช้หรือพัฒนาความสามารถทางด้านอื่นๆ เลย อันที่จริงแล้ว การสอนแต่ละครั้งมักประกอบไปด้วยองค์ประกอบทั้งทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย รวมทั้งทักษะกระบวนการทางสติปัญญา เพราะองค์ประกอบทั้งหมดมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด การจัดหมวดหมู่ของรูปแบบเป็นเพียงเครื่องแสดงให้เห็นว่า รูปแบบนั้นมีวัตถุประสงค์หลักมุ่งเน้นไปทางใดเท่านั้น

แต่ส่วนประกอบด้านอื่นๆ ก็ยังคงมีอยู่เพียงแต่จะมีน้อยกว่าจุดเน้นเท่านั้น

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ดนตรีและนาฏศิลป์ที่บ้านอีสานตามแนวคิดทฤษฎีของซิมป์สัน ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho-Motor Domain) รูปแบบการเรียนการสอนในหมวดนี้ เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำหรือการแสดงออกต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้หลักการ วิธีการที่แตกต่างไปจากการพัฒนาทางด้านจิตพิสัยหรือพุทธิพิสัย รูปแบบที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางด้านนี้ที่สำคัญๆ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ก. ทฤษฎี/หลักการ/แนวคิดของรูปแบบ

Simpson (1972, p. 132) กล่าวว่า ทักษะเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางกายของผู้เรียน เป็นความสามารถในการประสานการทำงานของกล้ามเนื้อหรือร่างกาย ในการทำงานที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อหลายๆส่วน การทำงานดังกล่าวเกิดขึ้นได้จากการสั่งงานของสมอง ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกที่เกิดขึ้น ทักษะปฏิบัตินี้สามารถพัฒนาได้ด้วยการฝึกฝน ซึ่งหากได้รับการฝึกฝนที่ดีแล้ว จะเกิดความถูกต้อง ความคล่องแคล่ว ความเชี่ยวชาญชำนาญและความคงทน ผลของพฤติกรรมหรือการกระทำสามารถสังเกตได้จากความรวดเร็ว ความแม่นยำ ความเร็วหรือความราบรื่นในการจัดการ

ข. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือทำงานที่ต้องอาศัยการเคลื่อนไหวหรือการประสานงานของกล้ามเนื้อทั้งหลายได้อย่างดีมีความถูกต้องและมีความชำนาญ

ค. กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ เป็นขั้นการให้ผู้เรียนรับรู้ในสิ่งที่จะทำโดยการให้ผู้เรียนสังเกตการทำงานนั้นอย่างตั้งใจ

ขั้นที่ 2 ขั้นการเตรียมความพร้อม เป็นขั้นการปรับตัวให้พร้อมเพื่อการทำงานหรือแสดงพฤติกรรมนั้น ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ โดยการปรับตัวให้พร้อมที่จะเคลื่อนไหวหรือแสดงทักษะนั้นๆ และมีจิตใจและสภาวะอารมณ์ที่ดีต่อการที่จะทำหรือแสดงทักษะนั้นๆ

ขั้นที่ 3 ขั้นการสนองตอบภายใต้การควบคุม เป็นขั้นที่ให้โอกาสแก่ผู้เรียนในการตอบสนองต่อสิ่งที่รับรู้ ซึ่งอาจใช้วิธีการให้ผู้เรียนเลียนแบบการกระทำหรือการแสดง

ทักษะนั้นหรืออาจใช้วิธีการให้ผู้เรียนลองผิดลองถูก จนกระทั่งสามารถตอบสนองได้อย่างถูกต้อง

ขั้นที่ 4 ขั้นการให้ลงมือกระทำจนกลายเป็นกลไกที่สามารถกระทำตัวเอง เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติและเกิดความเชื่อมั่นในการทำสิ่งนั้นๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นการกระทำอย่างชำนาญ เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการกระทำนั้นๆ จนผู้เรียนสามารถทำได้อย่างคล่องแคล่ว ชำนาญ เป็นไปโดยอัตโนมัติและด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง

ขั้นที่ 6 ขั้นการปรับปรุงและประยุกต์ใช้ เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงทักษะหรือการปฏิบัติของตนให้ดียิ่งขึ้นและประยุกต์ใช้ทักษะที่ตนได้รับการพัฒนาในสถานการณ์ต่างๆ

ขั้นที่ 7 ขั้นการคิดริเริ่ม เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างชำนาญและสามารถประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลายแล้ว ผู้ปฏิบัติจะเริ่มเกิดความคิดใหม่ๆ ในการกระทำหรือปรับการกระทำนั้นให้เป็นที่ไปตามที่ตนต้องการ

ง. ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ ผู้เรียนจะสามารถกระทำหรือแสดงออกอย่างคล่องแคล่ว ชำนาญ ในสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนทำได้ นอกจากนั้นยังช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และความอดทนให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนด้วย

สรุปได้ว่าการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีของซิมป์สัน ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย รูปแบบการเรียนการสอน เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำหรือการแสดงออกต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้หลักการ วิธีการ ที่แตกต่างไปจากการพัฒนาทางด้านจิตพิสัยหรือพุทธิพิสัย รูปแบบที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางด้านร่างกายของผู้เรียน เป็นความสามารถในการประสานการทำงานของกล้ามเนื้อหรือร่างกาย ในการทำงานที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อหลายๆ ส่วน

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน

การเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อนเป็นวิธีการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่สืบทอดแนวคิดของ John Dewey ที่ว่า Learning by Doing โดยการเน้นให้นักเรียนมีการรวมกลุ่มเพื่อการทำงานหรือการปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนการสอน อาจกล่าวได้ว่าวิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ยังเป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยและยังมุ่งให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์อยู่ในเกณฑ์ต่ำได้รับประโยชน์จากเพื่อนนักเรียนที่เก่งกว่าหรือมีผลสัมฤทธิ์อยู่ในเกณฑ์สูง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2549, หน้า 65) วิธีสอนแบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนสามารถ

นำมาประยุกต์ใช้ได้กับการจัดชั้นเรียนตามปกติหรืออาจจัดชั้นเรียนพิเศษโดยให้นักเรียนเรียนรู้จากเพื่อนในวัยเดียวกัน (Peer-Tutoring) หรืออาจจัดชั้นเรียนให้นักเรียนมีคุณวุฒิหรือวัยวุฒิสูงกว่านักเรียนผู้เรียน (Cross-Age Tutoring) นอกจากนี้ครูผู้สอนยังสามารถนำไปใช้กับเนื้อหาตามปกติหรือใช้ในการทบทวนหรือสอนซ่อมเสริมได้ตามความเหมาะสม

ความหมายของการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน

กิจกรรมการเรียนการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นแนวคิดที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการกระจายบทบาทการสอนจากครูสู่นักเรียน นับว่าเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง วิธีการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนนี้ได้รับความสนใจจากนักการศึกษาเป็นจำนวนมาก เพราะเทคนิควิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนเป็นวิธีที่ครูผู้สอนพยายามเข้าถึงตัวนักเรียนแต่ละคน เป็นแนวคิดที่ส่งเสริมและโน้มน้าวให้เด็กนักเรียนคิดทัศนคติที่ดีภายในกลุ่มวิธีการสอน ดังกล่าวนี้นี้ ครูผู้สอนต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองได้อย่างถูกต้อง

สมถวิล มธิศิริกุล (2549, หน้า 19) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูและนักเรียนได้อีกด้วย เป็นการฝึกให้นักเรียนกล้าแสดงออกทางความคิดเห็นมากขึ้น นับได้ว่าเป็นการฝึกความคิดการเรียนรู้ของเด็กนักเรียน ในการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนหรือการให้ผู้เรียนช่วยกันเองนี้เป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ทางด้านวิชาการทั้งสองฝ่าย วิธีการนี้ได้มีการพัฒนาและนำมาใช้รูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามจุดมุ่งหมายและวิธีการของครูโดยมุ่งเน้นเพื่อช่วยเหลือผู้เรียนซ้ำมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมีปัญหาด้านความประพฤติและปัญหาอื่นๆ โดยมีความเชื่อว่าวิธีการให้ผู้เรียนสอนกันเองนี้ผู้เรียนจะเรียนรู้อะไรต่างๆ ได้จากกันและกัน และการเรียนรู้แบบนี้ทำให้ผู้ที่เรียนซ้ำเกิดการเรียนรู้ได้เนื่องจากภาษาที่ผู้เรียนใช้พูดจาสื่อสารกันนั้นสามารถสื่อความหมายระหว่างกันและกันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเพื่อนนักเรียนในวัยเดียวกัน ช่วยถ่ายทอดสิ่งที่เขาได้เรียนรู้มาให้เพื่อนๆ ฟังด้วยภาษาและรูปแบบของเขาเองก็จะทำให้เข้าใจในความรู้นั้นได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น ผู้เรียนซึ่งได้รับฟังจากเพื่อนก็จะได้รับประโยชน์ด้วย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน

ความหมายและความสำคัญของกิจกรรมแบบเพื่อนช่วยเพื่อน การสอนแบบเพื่อนช่วยสอนหรือกิจกรรมแบบเพื่อนช่วยเพื่อนนั้นมีมานานแล้ว โดยจะเห็นได้จากการที่ได้มีผู้ให้ความหมายการสอนโดยวิธีเพื่อนช่วยเพื่อนหรือวิธีเพื่อนช่วยสอนไว้หลายท่านดังนี้

กรมวิชาการ (2543, หน้า 235) กล่าวว่า การสอนโดยวิธีเพื่อนช่วยสอน หมายถึงบทบาทของนักเรียนผู้หนึ่งซึ่งช่วยเหลือนักเรียนคนอื่น ๆ ในการเรียนเป็นการพัฒนา

อย่างเป็นทางการโดยนักเรียนผู้ได้รับมอบหมายทำหน้าที่เป็นผู้สอน มักจะอายุมากกว่าหรือเท่ากับผู้เรียนหรือผู้รับการสอน

ธิดา โมลิกรัตน์ และคณะ (2548, หน้า ก) กล่าวว่า วิธีการเรียนรู้ร่วมกันโดยการเรียนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนใช้ได้ 3 แบบ คือ จิ๊กซอว์ ทริสแต็บอินเทอร์วิว และสแตด เป็นวิธีการที่ยืดหยุ่นและครูไม่ต้องเป็นกังวลเกี่ยวกับนักเรียนที่เรียนช้ากว่าผู้อื่น แต่ครูควรระมัดระวังในการพิจารณาเลือกนักเรียนผู้สอน ผู้เรียนและการฝึกนักเรียนให้เข้าถึงบทบาทของตน

กรมวิชาการ (2548, หน้า 198) กล่าวว่า การสอนโดยวิธีเพื่อนช่วยเพื่อนเป็นวิธีการที่คาดว่านักเรียนจะได้รับความสบายใจและรู้สึกผ่อนคลาย เมื่อทำงานกับเพื่อนมากกว่าการทำงานกับผู้ใหญ่และยังช่วยให้เด็กนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีกับเพื่อนอีกด้วย

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การสอนโดยวิธีเพื่อนช่วยเพื่อนสอนหมายถึง วิธีการที่ให้นักเรียนสอนกันเองอย่างเป็นทางการโดยมีนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงเป็นผู้สอนและนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำหรือปานกลาง เป็นผู้เรียน

จุดประสงค์ของการสอนโดยใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน

การสอนโดยใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนเป็นการเรียนรู้แบบให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง เนื่องจากผู้เรียนทุกคนเป็นผู้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการสอนด้วยกิจกรรม มีนักการศึกษากล่าวไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2548, หน้า 157) กล่าวว่า เพื่อให้การเรียนการสอนมีลักษณะเป็นไปเพื่อการสื่อสารมากกว่าการสอนแบบเดิม ทั้งนี้ เนื่องจากบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นกันเองทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์มากขึ้น ทำให้นักเรียนทุกคนได้ใช้ภาษาในการสื่อสารอย่างทั่วถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนนั้น ครูผู้สอนจะต้องแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม โดยจำแนกเป็นกลุ่มเก่ง กลุ่มปานกลาง และกลุ่มอ่อนคละกันโดยมุ่งเน้นให้เด็กเก่งของแต่ละกลุ่มทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยครู (Teacher Assistants)

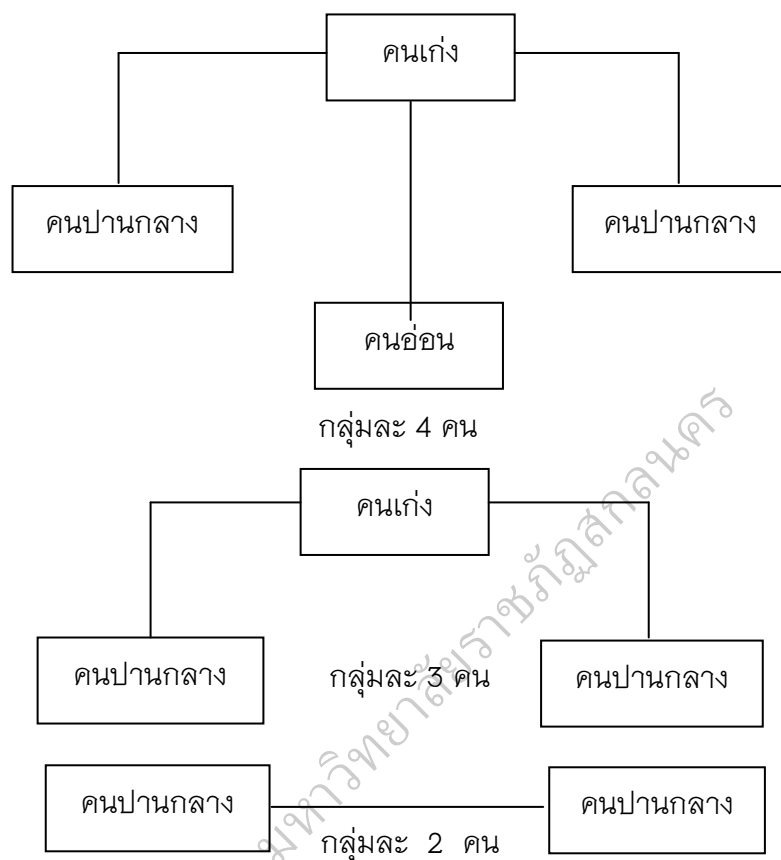
ฐิตารีย์ ผลเจริญ (2550, หน้า 18) กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการจัดกลุ่ม ดังนี้
คะแนนผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนมาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย นำผู้ที่ได้คะแนนเท่ากัน หรือใกล้เคียงกันมาจัดกลุ่มตามจำนวนกลุ่มที่ต้องการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

แบ่งกลุ่มแบบ 4 คน คนเก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน และคนอ่อน 1 คน

แบ่งกลุ่มแบบ 3 คน คนเก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน

แบ่งกลุ่มแบบ 2 คน คนเก่ง 1 คน และคนอ่อน 1 คน

ดั่งภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิรูปแบบการแบ่งกลุ่ม ตามวิธีเพื่อนช่วยเพื่อน

การจัดกลุ่มนักเรียน ครูผู้สอนควรมอบหมายให้นักเรียนรับผิดชอบศึกษาร่วมกัน และต้องรายงานผลเกี่ยวกับกิจกรรมนั้นๆ ก่อนที่จะดำเนินการสอนนั้นครูผู้สอนต้องพิจารณา และดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ชี้แนะให้นักเรียนได้มองเห็นความสำคัญและเกิดความเชื่อมั่นว่าตนจะได้รับประโยชน์จากการสอนแบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน
2. ชี้แจงเกี่ยวกับการสอนโดยการจัดกลุ่มให้มีผู้นำในการเรียน แก่นักเรียนที่เป็นผู้นำในการเรียนและให้คำแนะนำเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้นำในการเรียนเพื่อเข้าใจอย่างชัดเจน
3. คอยให้คำแนะนำและเปิดโอกาสให้นักเรียนที่เป็นผู้นำในการเรียนได้มีโอกาสพบปะ เพื่อปรึกษาได้ในทุกช่วงเวลาที่ได้แก่นักเรียนต้องการหรือมีปัญหาเกิดขึ้น

4. การประเมินผลของนักเรียนแต่ละกลุ่ม เดือนละครั้ง เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนในแต่ละกลุ่มได้แข่งขันกันเอง
5. มีการเตรียมแหล่งข้อมูลให้เพียงพอ เช่น หนังสือ คู่มือ หนังสือพิมพ์และวารสาร ตลอดจนอุปกรณ์ในการสอน ได้แก่ วิทยุ เทปบันทึกเสียง เป็นต้น
6. การกระจายเนื้อหาในรายวิชาที่สอนให้เป็นบทย่อยๆ แล้วจัดเรียงลำดับตามความเหมาะสม
7. เตรียมแบบฝึกหัดประกอบการเรียน ตลอดจนการเตรียมแบบทดสอบและในขณะเดียวกัน จะต้องมีการกำหนดเรื่องให้คะแนน การตีความผลสอบ เพื่อความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน
8. การเลือกนักเรียนผู้สอน (Tutors) นักเรียนผู้ที่เรียน (Tutees) เพื่อจัดกลุ่มหรือจัดคู่ระหว่างนักเรียนผู้สอนและผู้เรียนนั้น ครูผู้สอนต้องแนะนำหรืออธิบายให้นักเรียนเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง

หลักในการเลือกนักเรียนเก่งและกลางมีดังนี้

1. เป็นผู้ที่แสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์สูง
2. เป็นผู้ที่มีความเสียสละและมีความสมัครใจที่จะสอน
3. เป็นผู้ที่มีความประพฤติและนิสัยดีเป็นที่ยอมรับของผู้เรียนภายในกลุ่ม

หลักเกณฑ์ในการเลือกนักเรียนในเกณฑ์ต่ำ

1. เป็นผู้ที่แสดงผลสัมฤทธิ์อยู่ในเกณฑ์ต่ำ
2. เป็นนักเรียนที่มีปัญหาในเรื่องการเรียนหรือขาดเรียนบ่อย

อนึ่ง เมื่อครูผู้สอนคัดเลือกตัวผู้สอน ผู้เรียนเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การจัดกลุ่มนักเรียน โดยมีอัตราจำนวนนักเรียน นักเรียนผู้สอนต่อจำนวนนักเรียนผู้เรียนอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม ในกรณีที่จัดให้นักเรียนที่มีการเรียนแบบเป็นคู่ๆ ครูผู้สอนควรเลือกนักเรียนที่เป็นเพศเดียวกันและอายุใกล้เคียงกัน การเตรียมนักเรียนผู้สอนให้เข้าใจถึงวิธีการสอนแบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนนั้น ครูจะต้องอธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ ตลอดจนการเตรียมตัวในการสอน รวมทั้งการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างเรียน (ฐิตารีย์ ผลเจริญ, 2550, หน้า 20)

จากที่กล่าวข้างต้นนี้ สรุปได้ว่ากระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน โดยที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้ทำให้เห็นวาทะบทบาทหน้าที่ของ

ครู และนักเรียนเปลี่ยนไปโดยครูเปลี่ยนจากผู้สอนมาเป็นผู้กำกับการสอน โดยอาศัยนักเรียนที่เรียนเก่งเป็นผู้ฝึกสอนให้นักเรียนที่เรียนอ่อนจนเกิดความชำนาญในการสอนเพิ่มมากขึ้นแล้ว ครูจะลดบทบาทหน้าที่ในการควบคุมดูแล ดังนั้นตัวนักเรียนเองจะมีส่วนร่วมอย่างมากต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบชิปปา (CIPPA Model)

หลักการจัดการเรียนการสอนโมเดลชิปปา เป็นหลักที่นำมาใช้จัดการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เสนอแนวคิดโดย รองศาสตราจารย์ ดร. ทิศนา ขัมมณี (2551, หน้า 282-284) อาจารย์ประจำภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีจุดเน้นที่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งทางร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์หลักการจัดของโมเดลชิปปา มีองค์ประกอบที่สำคัญ

5 ประการ ได้แก่

C มาจากคำว่า Construct หมายถึง การสร้างความรู้ ตามแนวคิด การสรรค์สร้างความรู้ได้แก่ กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งทำให้ผู้เรียนเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเองกิจกรรมนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

I มาจากคำว่า Interaction หมายถึง การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ได้แก่ กิจกรรมที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับบุคคล เช่น ครู เพื่อน ผู้รู้ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เช่น แหล่งความรู้ และสื่อประเภทต่างๆ กิจกรรมนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม

P มาจากคำว่า Physical Participation หมายถึง การมีส่วนร่วมทางกาย ได้แก่ กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกายในลักษณะต่างๆ

P มาจากคำว่า Process Learning หมายถึง การเรียนรู้กระบวนการต่างๆ ที่เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำเป็นขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ทั้งเนื้อหาและกระบวนการ กระบวนการที่นำมาจัดกิจกรรม เช่น กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแสวงหาความรู้ เป็นต้น กิจกรรมนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

A มาจากคำว่า Application หมายถึง การนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมที่ให้ออกให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้หลายอย่างแล้วแต่ลักษณะของกิจกรรม ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักโมเดลชิปปา

โมเดลชิปปามีองค์ประกอบสำหรับการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญ 5 ประการ ครูสามารถเลือกรูปแบบ วิธีสอน กิจกรรมใดก็ได้ที่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามองค์ประกอบทั้ง 5 อีกทั้งการจัดกิจกรรมก็สามารถจัดลำดับองค์ประกอบใดก่อนหลังได้เช่นกัน และเพื่อให้ครูที่ต้องการนำหลักการของโมเดลชิปปา ไปใช้ได้สะดวกขึ้น รองศาสตราจารย์ ดร.ทีศนา แคมมณี จึงจัดขั้นตอนการสอนเป็น 7 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นทบทวนความรู้เดิม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของตนกิจกรรมในขั้นนี้ ได้แก่ การสนทนาซักถามให้ผู้เรียนบอกสิ่งที่เคยเรียนรู้ การให้ผู้เรียนเล่าประสบการณ์เดิม หรือการให้ผู้เรียนแสดงโครงสร้างความรู้ (Graphic Organizer) เดิมของตน
2. ขั้นแสวงหาความรู้ใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ต่างๆ
3. ขั้นศึกษาทำความเข้าใจความรู้ใหม่ และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม เพื่อให้ผู้เรียนสร้างความหมายของข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่ สรุปความเข้าใจแล้วเชื่อมโยงกับความรู้เดิม กิจกรรมในขั้นนี้ ได้แก่ การให้ผู้เรียนใช้กระบวนการต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่มหรือกระบวนการแก้ปัญหา สร้างความรู้ขึ้นมา
4. ขั้นแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม เพื่ออาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจ และขยายความรู้ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้น กิจกรรมนี้ ได้แก่ การให้ผู้เรียนแต่ละคนแบ่งปันความรู้ความเข้าใจให้ผู้อื่นรับรู้และให้กลุ่มช่วยกันตรวจสอบความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน
5. ขั้นสรุปและจัดระเบียบความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่าย กิจกรรมนี้ ได้แก่ การให้ผู้เรียนสรุปประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย มโนทัศน์หลักและมโนทัศน์ย่อยของความรู้ทั้งหมด ทั้งความรู้เดิมและความรู้ใหม่แล้วนำมารวบรวมเรียบเรียงให้ได้ใจความสาระสำคัญครบถ้วน สะดวกแก่การจดจำ ครูอาจให้ผู้เรียนจัดเป็นโครงสร้างความรู้ (Graphic Organizer) ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยในการจดจำข้อมูลได้ง่าย
6. ขั้นแสดงผลงาน เพื่อให้โอกาสผู้เรียนได้ตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตนด้วยการได้รับข้อมูลย้อนกลับจากผู้อื่นกิจกรรมนี้ ได้แก่ การให้ผู้เรียนแสดงผลงานการสร้างความรู้ของตนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น จัดนิทรรศการ จัดการอภิปราย แสดงบทบาทสมมติ เขียนเรียงความ วาดภาพ แต่งคำประพันธ์ เป็นต้น และอาจมีการจัดประเมินผลงานโดยใช้เกณฑ์ที่เหมาะสม
7. ขั้นประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อฝึกฝนให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์

ต่างๆ ให้เกิดความเข้าใจ และความชำนาญกิจกรรมนี้ ได้แก่ การที่ครูให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงวิธีใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ในเรื่องต่างๆ ซึ่งเท่ากับส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ในระยะแรกครูอาจตั้งโจทย์สถานการณ์ต่างๆ แล้วให้ผู้เรียนนำความรู้ที่มีมาใช้ในการสถานการณ์นั้น

สรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น โดยใช้กระบวนการต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น กระบวนการคิด กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา ฯลฯ จนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

ความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน ดังนี้

อาานนท์ บอกระโทก (2543, หน้า 33) ได้สรุปความหมายของความพึงพอใจไว้ว่าความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือเจตคติ ที่มีต่อการทำงานนั้น เช่น ความรู้สึกรัก ความรู้สึกชอบ ภูมิใจ สุขใจ เต็มใจ และยินดี จะมีผลให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน มีการเสียสละอุทิศแรงกาย แรงใจ และสติปัญญาให้แก่งานอย่างแท้จริง

ไชยวัฒน์ ชาญปริชาร์ตน์ (2543, หน้า 52) ได้กล่าวว่าความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่องานที่ปฏิบัติในทางบวก คือ รู้สึกชอบ รัก พอใจ หรือมีเจตคติที่ดีต่องานซึ่งเกิดจากการตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านวัตถุ และด้านจิตใจ เป็นความรู้สึกที่มีความสุขเมื่อได้รับความสำเร็จ ตามความต้องการหรือแรงจูงใจ

Morse (1955, p. 27) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถลดความเครียดของผู้ทำงานได้ลดน้อยลง ถ้าเกิดความเครียดมากจะทำให้เกิดความไม่พอใจในการทำงาน และความเครียดนี้มีผลมาจากความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความต้องการมากจะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้องหาวิธีตอบสนอง ความเครียดก็จะลดน้อยลงหรือหมดไปความพึงพอใจก็จะเพิ่มมากขึ้น

Applewhite (1965, p. 6) กล่าวว่าความพึงพอใจเป็นความรู้สึกส่วนตัวของบุคคลในการปฏิบัติงาน ซึ่งความหมายกว้างรวมถึงความพอใจในสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ด้วย การมีความสุขที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นที่เข้ากันได้มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานด้วย

Good (1973, p. 161) ได้ให้ความหมายไว้ว่าความพึงพอใจ หมายถึง สภาพหรือระดับความพึงพอใจที่เป็นผลมาจากความสนใจและเจตคติของบุคคลที่มีต่องาน

จากความหมายของความพึงพอใจที่มีผู้ให้ความหมายไว้ข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบ รัก สนใจ ภูมิใจต่อการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานนั้นๆ ถ้าชอบมาก รักมาก สนใจมาก ภูมิใจมาก ก็จะมีวามกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานนั้นๆ ให้สำเร็จลงได้ด้วยดีตามจุดประสงค์หรือตามเป้าหมาย

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

มีนักการศึกษาสาขาต่างๆ ทำการค้นคว้าและตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ อันจะก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานไว้ ดังนี้

Maslow (1970, pp. 69–80) ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (Hierarchy Of Needs) นับว่าเป็นทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า มนุษย์เรามีความต้องการอยู่เสมอไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองหรือ พึงพอใจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ความต้องการสิ่งอื่นๆ ก็จะเกิดขึ้นมาอีก ความต้องการของคนเราอาจจะซ้ำซ้อนกัน ความต้องการอย่างหนึ่งอาจจะยังไม่หมดไป ความต้องการอีกอย่างหนึ่งก็อาจจะเกิดขึ้นได้ ความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้นดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Need) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เน้นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน ความต้องการทางเพศ
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need) ความมั่นคงในชีวิต ทั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ความเจริญก้าวหน้าอบอุ่นใจ
3. ความต้องการทางสังคม (Social Need) เป็นสิ่งจูงใจสำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมต้องการให้สังคมยอมรับตนเองเข้าเป็นสมาชิก ต้องการความเป็นมิตร ความรักจากเพื่อนร่วมงาน
4. ความต้องการมีฐานะ (Esteem Needs) มีความอยากเด่นในสังคมมีชื่อเสียง อยากให้บุคคลยกย่องสรรเสริญตนเอง อยากมีความเป็นอิสระ เสรีภาพ
5. ความต้องการที่จะประสบผลสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูง อยากให้ตัวเองประสบผลสำเร็จทุกอย่างในชีวิตซึ่งเป็นไปได้ยาก

Skinner (1971, pp. 1–63, 96–120) ได้อ้างคำกล่าวของ จางจาครูซโซ่ (Jean-Aeques Roussau) ที่แสดงความคิดเห็นในแนวเดียวกันจากหนังสือ “เอมิล” (Emile)

โดยให้ข้อคิดแก่ครูว่าจงทำให้เด็กเกิดความเชื่อว่าเขาอยู่บนความควบคุมของตัวเอง แม้ว่าผู้ควบคุมที่แท้จริงคือครูไม่มีวิธีการใดดีไปกว่าการให้เขาได้แสดงความรู้สึกว่าเขา มีอิสระเสรีภาพด้วยวิธีนี้คนจะมีกำลังใจด้วยตนเอง ครูควรปล่อยให้เด็กได้ทำเฉพาะในสิ่ง

ที่เขาอยากทำ แต่เขาควรจะทำในสิ่งที่ครูต้องการให้เขาทำเท่านั้น

สรุปตามแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเรียนที่จะทำให้ผลการเรียนเป็นไปในทางบวก ย่อมขึ้นอยู่กับกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองของความต้องการ ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเกิดความสมบูรณ์ในชีวิตมากขึ้นเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆ ที่ครูผู้สอนจะนำใช้ส่งเสริมความพึงพอใจในการเรียนให้กับผู้เรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ชาติชาย เนื่องโนราช (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค TAI กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรีชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค TAI สาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรีชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ 83.29/85.88 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค TAI สาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรีชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าดัชนีประสิทธิผล 0.77 หมายความว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังเรียนด้วยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค TAI คิดเป็นร้อยละ 77 นักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค TAI มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนด้วยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค TAI สาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ฐิตารีย์ ผลเจริญ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เรื่องพื้นฐานนาฏศิลป์ไทย สาระการเรียนรู้นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เรื่องพื้นฐานนาฏศิลป์ไทย มีประสิทธิภาพ 82.13/85.11 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด นักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

เปรมฤดี ทองไชร์ (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพัฒนาทักษะการบรรเลงขลุ่ยเพียงอ้อเบื้องต้น โดยใช้รูปแบบการเรียนตามแนวคิดของซิมป์สัน (Simpson) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสตรีพัทลุง มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) หาประสิทธิภาพการพัฒนาทักษะการบรรเลงขลุ่ยเพียงอ้อเบื้องต้น 2) เปรียบเทียบการพัฒนาทักษะการบรรเลงขลุ่ยเพียงอ้อเบื้องต้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการพัฒนาทักษะการบรรเลงขลุ่ยเพียงอ้อเบื้องต้น จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าประสิทธิภาพของการพัฒนาทักษะการบรรเลงขลุ่ยเพียงอ้อเบื้องต้น ตามแนวคิดของซิมป์สัน (Simpson) โดยคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งหมด คิดร้อยละ 75.82/76.67 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาทักษะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนคำนวณค่า t ได้เท่ากับ 22.07 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผู้เรียนมีความพึงพอใจระดับมากในทุกเรื่อง

เกื้อกุล โคตะหา (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระนาฏศิลป์ เรื่อง เช็งทอเสื่อ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหนองแกสระแก้ววิทยา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสาระนาฏศิลป์ เรื่อง เช็งทอเสื่อ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาด้านทักษะปฏิบัติท่ารำเช็งทอเสื่อ และเพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สาระนาฏศิลป์ เรื่องเช็งทอเสื่อ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินทักษะท่ารำ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชานาฏศิลป์ เรื่องเช็งทอเสื่อ ได้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับประวัติการทอเสื่อในท้องถิ่น จดจำชื่อท่ารำเช็งทอเสื่อได้ โดยวัดจากคะแนนใบงานที่ 1-6 ดึงผลคะแนนใบงานคิดเป็นร้อยละ 94.14 และคะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคิดเป็นร้อยละ 82.66 นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะปฏิบัติ ท่ารำของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น นักเรียนผู้ทำหน้าที่สอนเพื่อนหรือนักเรียนกลุ่มเก่งปฏิบัติท่ารำได้ถูกต้องตามจังหวะ อ่อนช้อยสวยงามตามนาฏยศัพท์ที่มีความคล่องแคล่ว ชำนาญ และนักเรียนผู้เรียนหรือนักเรียนกลุ่มอ่อนปฏิบัติท่ารำได้ถูกต้องตามจังหวะ ท่ารำสวยงามตามนาฏยศัพท์ ตั้งใจปฏิบัติท่ารำมีความสนุกสนาน กล้าซักถาม กล้าแสดงออก โดยวัดจากแบบประเมินทักษะท่ารำเช็งทอเสื่อ ผลคะแนนคิดเป็นร้อยละ 81.33 นักเรียนมีความสามัคคี รู้จักการช่วยเหลือ พึงพา เอื้อเฟื้อ เพื่อแผ่ส่งผลให้นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดีมีความสุข โดยวัดจากแบบสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนแบบบันทึกประจำวัน แบบสัมภาษณ์ นักเรียนแบบประเมินกระบวนการทำงานกลุ่ม ผลคะแนนคิดเป็นร้อยละ 86.75

วิไลวรรณ พิมพ์สิงห์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เรื่องนาฏศิลป์ไทย สารระการเรียนรู้นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมีความมุ่งหมาย เพื่อหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เรื่อง นาฏศิลป์ไทย สารระการเรียนรู้นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 เพื่อหาดัชนีประสิทธิผล ของแผนการจัดการเรียนรู้แบบ กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนรู้ แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของแผนการเรียนรู้นาฏศิลป์ แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เรื่อง นาฏศิลป์ไทย สารระการเรียนรู้นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ 85.17/84.83 เป็นแผนที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ค่าดัชนีประสิทธิผล ของแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เรื่อง นาฏศิลป์ไทย สารระการเรียนรู้นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เท่ากับ 0.5185 นักเรียนหญิงมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เรื่อง นาฏศิลป์ไทย สารระการเรียนรู้นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด แต่นักเรียนชายมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Steplen (2007, p. 3987–A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานร่วมกันของนักเรียนในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เป็นอย่างไร ครูและนักเรียนจะมีบทบาทอย่างไร ในการเรียนแบบนี้ การเรียนแบบช่วยเหลือกันเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยการบันทึกวีดิโอ การสัมภาษณ์การสำรวจ และชิ้นงานในชั้นเรียน ผลการศึกษาพบว่าวิธีการสอนของครูเกี่ยวข้องกับความสามารถ ในการจัดสิ่งแวดล้อมในการเรียนที่เอื้อต่อการเรียนแบบช่วยเหลือกันของนักเรียน มีการกำหนดกรอบความคิดสองแนวทางคือ 1) การสร้างครูให้มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการเรียนแบบช่วยเหลือกันของนักเรียน และ 2) การสร้างให้มีตัวแบบในการให้นักเรียนพัฒนาบุคลิกที่ส่งเสริมการเรียนแบบช่วยเหลือกัน

Fisher (2008, p. 86–A) ได้ศึกษาวิธีการสอนแบบร่วมมือสู่กลุ่มผู้เรียนวิชาเปียโน แนวคิดของการเรียนรู้แบบร่วมมือไม่ใช่เรื่องใหม่ รูปแบบการสอนนี้มีมาเป็นศตวรรษแล้วมีการวิจัยและพัฒนาผลดีของการสอนนี้อย่างละเอียด ซึ่งเนื้อหาของงานวิจัยถูกจำกัดด้วยระเบียบข้อบังคับของงานวิชาการ เกี่ยวข้องกับหลักการต่างๆ ส่งผลให้การศึกษาเรื่องดนตรีและการสอนเปียโนถูกละเลย ผู้เขียนโต้แย้งว่า วิธีการสอนแบบร่วมมืออาจใช้ในการสอนกลุ่มผู้เรียนเปียโนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประโยชน์ต่อการเรียนสาขาเปียโน วิชาเอกดนตรี และอาจเป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่คงทน และเป็นความเข้าใจในแนวคิดพื้นฐานและหลักการปฏิบัติ การทดสอบและการพัฒนาของ กลุ่มการสอนเปียโน ได้นำเสนอด้วยการ

สืบค้นจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยนักทฤษฎีและ หลักวิชาการ ต่างๆ ความหลากหลายของการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือของกลุ่มเป็ยโนมีรายละเอียด มากมาย คือทักษะการคิดลิมนิวของนักศึกษาวิชาเอกดนตรีกิจกรรมการแข่งขันโดยใช้การ แบ่งผู้เรียนที่มีความสามารถในระดับเดียวกัน และใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบการแข่งขันเป็นทีม ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกฝนความสามารถ ดังนั้นจากการศึกษานี้การเรียนรู้แบบมี ส่วนร่วม และการฝึกแบบคู่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการฝึกฝนของผู้เรียน และเตรียมความ พร้อมอยู่เสมอ

Barber (2009, p. 116–A) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการสอนแบบ การแข่งขัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสอนแบบร่วมมือ จากกลุ่มตัวอย่าง 9 คน พบว่าการเรียนรู้แบบ ร่วมมือทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เชี่ยวชาญขึ้น มีความเข้าใจในเนื้อหาและทำให้นักเรียนมีความสุข ที่มีส่วนร่วมในการเรียนมากกว่าการสอนแบบการแข่งขัน จากการศึกษากับผู้เรียน 2 ห้องเรียน ทั้งสองห้องเรียนใช้การสอนแบบแข่งขันและการสอนแบบร่วมมือ โดยมีการ ทดสอบและการประเมินความรู้และสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน ถึงแม้ว่าผลที่ได้ จะไม่สนับสนุนสมมติฐานของงาน ผลที่ได้ก็คือนักเรียนให้ความสนใจและความ พึงพอใจทั้ง 2 วิธี

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เสนอมาช้างต้น พอสรุปได้ว่าการใช้รูปแบบ การกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีของซิมป์สัน รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ เพื่อนช่วยเพื่อน และรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบชิปปา CIPPA Model ทั้ง 3 รูปแบบ เป็นการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง รูปแบบการเรียนการสอน เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนา ความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออกต่างๆ ซึ่งจำเป็น ต้องใช้หลักการ วิธีการ ที่แตกต่างไปจากการพัฒนาทางด้านจิตพิสัย หรือพุทธิพิสัย